

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Totius operis præmium

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

gere, meminisse, scientiamque maius bonum, quam voluptatem, esse: & inter cetera; Nemo, inquit, neque vera neque per somnium, mentem aut sapientiam turpem aut vidit aut cogitavit unquam; aut fuisse, aut esse, aut futuram esse. Itaque quod Philosophus dixit καλόν, præclarum potius, quam bonorum interpretetur: tum quia id magis proprie significat: tum quia καλόν, & ἀγαθόν seu κρείττον Plato distinxit, atque καλόν ἀρετῆν opposuit, non καλόν, turpe inquam, non malum.

Sanè cognitio nostra, si ad obiectum referatur, cuius cognitio est, vera. Dicitur aut falsa, ut illi conformis fuerit aut non conformis. At si ad subiectum, bona semper est, nunquam mala; præclara semper & pulchra, turpis nunquam. Nam et si mali obiecti fuerit, bona tamen est, præclara & pulchra, ut confirmat Philoponus: quoniam conveniens intellectui perfectio. Hoc etenim voluntati præstat intellectus; quod voluntas ab obiecto volito trahitur similisque illi euadit, & obiecti boni volitio bona est, malique mala. At intellectus cognoscendo ad se potius obiectum trahit, resque cognitatas in se transformat: quare siue ea bona sint siue mala, cognitio in intellectu semper est bona; neque malitiam, sed entitatem solam accipit ab obiecto. Et Mathematica quoque discipline, quæ ratione obiecti intentio Metaph. lib. text. 3. abstrahere dicuntur à bono, quoniam abstrahunt ab ente; per ordinem tamen ad subiectum bona sunt, quia entitatem & perfectionem intellectui addunt. Aliam quoque moralem ex Platone rationem Philoponus adfert, cur cognitio mali sit bona; quippe nos à malo fugere facit: sicut ignoratio boni causa est ut illud non procuremus; quin potius incidamus in malum et si bona quinque interdum ignoracionem esse, in Alcibiade 2. ratio citetur Socrates.

Ceterum, si ad bonum, solam veram & proprie dictam scientiam significare Simplicius credidit. Et cum duplex sit bonum; vnum propter se seque ipso expetendum; bonum inquam honestum, cuius est amicitia amor: alterum, quod ad alterius acquisitionem cõfert, concupiscentiaque amore tanquam alteri vile medium quaritur: sunt qui primò bonorum genus honorabile dicant, alterum laudabile: & ideo cognitionem, quam Philosophus & bonam dixit & honorabilem, solam esse theoreticam, quæ tanquam finis & honorabilis propter se expetitur. Honor quippe nil aliud est quam testimonium, quod aut voce, aut signo, aut opere, de re quapiam honesta exhibetur.

At statim quasi cognitiones omnes complectens, eas adiungit præclaras magis esse & honorabiles, quæ aut accuratè magis traduntur, aut meliores & admirabiliorum obiectorum sunt. Atque non idem esse ἀρετῆς & ἐπιστήμης, ex præmio librorum physicorum (quoniam inquit cognoscere & scire) ostendit Philoponus; & in illius loci commentario fertur cum Alexandro Simplicius cognitionem latius patere velut scientiæ genus, quod sensu quoque cognitionem comprehendere ostendit ex præmio Metaph. Deinde moralis quoque & practica quævis cognitio est intellectus perfectio, bona & honorabilis: nec philosophos modo, sed & medicos & Iurisperitos, quorum cognitio siue ad sanitatem, siue ad humanam gubernacionem refertur; immò & artifices in arte quavis præstantes ac præsertim architectonicos, plurimùm honoramus. Et omnino cognitio quævis intellectui bona est & honore dit

Mali quæque cognitionem esse bonam.

si ad bonum Aristoteli quid.

Honor quid.

Cognitionem omnem bonam esse.

agna; quod qui eam habet, ceteris antecellat: & verò in eo, quod omnium præstantissimum est; nec ræpe in intellectu: ideoque ab omnibus tanquam superior habeatur, quod nil aliud est quam honorare aut certè honore dignum esse agnoscere.

Itaque bonum & honorabile subiecto idem sunt, ratione solum differunt. Quod & adnotavit Simplicius. Sed bonum ad voluntatis amorem retulit, ubi de intellectus cognitione utriusque à Philosopho affirmatur. Ut enim cognitio est intellectus perfectio, bonam eam dicimus, ut autem excellens perfectio præstantisque bonum, honorabile. Vnde exordium illud lib. Metaph. Omnis homo natura scire desiderat, nimirum ut eximium illud & præstant bonum cõsequatur, quo ceteris hominibus antecellat. Sanè Plato tum pulchritudinem & bonam, tum honorabilem & amabilem Philosophiam omnem ac scientiam dixit. Sed Philosophus noster pulchritudinem & honorabilem dicere, quod bonum & amabile ad voluntatem potius referatur, pulchritudinem & honorabile ad intellectum. Bonum namque cõuenientiam significat, pulchrum proportionem, ordinem, ac dispositionem partium aut proportionum. Quippe μετρίτης & ἑπιμετρίας, moderatio in qua & proportio, inquit in Philebo Plato, pulchritudo est: in corpore quidem moderatio & proportio partium, quæ cõuenientem quantitatem, & figuram, proportionem; ac dispositionem habeant, cum quadam etiam coloris suavitate: in animo autem spiritualibus, substantijs, proportio & ordo perfectionum, tum essentialium, tum accidentalium. Bonum ad appetitum & voluntatem spectat, cuius proprium est id querere, quod naturæ cõueniat. Pulchrum ad intellectum, qui proportionem & ordinem cognoscit. Ita bonum appetunt cuncta, pulchritudinem ea sola, quæ cognoscendi prædita sunt. Latiusque patet bonum quam pulchrum, quod in mente duntaxat cognitricem facultatem bonum est, dum eam intellectu bono cõplet. Propterea bonum vim in pulchritudine naturam se transferre, pulchritudinemque bonam faciem esse, idem inquit ab Plato. Et rursum in Cratyllo, Pulchrum boni splendorem esse fulgentem in his, quæ sensibus aut mente percipiuntur: neque rebus cunctis, sed cognoscendis duntaxat sese insinuare.

Quamquam ego καλόν hoc loco non tam pulchritudine proprie nominatum, quæ præclarum significare dixerim, Philosophiam sententiâ esse, cognitionem esse præclaram quandam rem & honorabilem. Quæ modo modum & in text. 51. lib. 12. Metaph. cum de intellectu primi intellectione ageret, utramque, hæc rursum cõiunxit voce, & καλόν acceptione hac nominavit. Primum enim inquit, ἡσυχία τὸ νοῦν τὸ ἡμῶν αὐτοῦ ἔχει, hoc est, & eo quod intelligit, honorabile ipsi inicit. Deinde quarit, num ad intellectus dignitatem cõferat quidquam intelligere τὸ καλόν, præclarum quiddam & præstant obiectum, aut quod cõm obiectum & sordidum. Tum verò apertius declarat quid hæc vox significet, primum intellectum respondet τὸ θεῖον καλόν ἢ ἐπιμετρίαν, id, quod diuinissimum atque honorabilissimum est, intelligere. Itaque præclarum, eximium & diuinum significabit καλόν. Quod si eo mox loco quedam dixit satis esse non videre, de primi intellectus cognitione loquebatur, non ut cognitio est (sic enim omnis cognitio præstant est & bona) sed ut ad obiectum terminatur: diuinumque intellectum voluit quæcumque intelligit, seipsum intuetudo intelligere; non ex rebus ipsis extra se positis cognitionem suam accipere. Hoc enim vile & abiectum

Bonum & honorabile ut differat.

Bonum & pulchrum ut differat.

Exponitur locus ex 12. Metaph.

et et

supremâq. mente indignû iure optimo videbatur. Verùm alteram quoq. Philosophi propositionem consideremus.

TEXTVS.

Aliam autem alia magis, aut propter accuratorem, aut quod meliorum & magis admirabilium sit.

COMMENTARIVS II.

Utm meliorum & magis admirabilium legit Philoponus, alterum dixit ex rei natura peti, alteri ex iudicio nostro. Non ineptè profus. Veriùs tamen per ordinem & comparationem ad iudicium, quam ex iudicio dixisset. Quippe obiectû ipsum per se naturâq. sua admirabilitatem habet & eiusmodi est, vt admirationem valeat excitare.

Vocem autem illam (ἀκρίβεια) penè omnes certitudinem interpretari video, duplicemq. rationem, qua cognitione vnâ præstare alteri ait Philopon⁹, aut certitudinem demonstrationû, & obiecti præstantiam exponere, vt Themestium, Aueroem, ac ferè Latinos: aut cognitâ rei tum nobilitatem tum certitudinem; vt Simplicium ac Philoponum. Mathematicarum disciplinarum exemplo videntur omnes. Geometrica namq. certitudine præstat Astronomia: at hæc melior est, dum cœleste corpus cōsiderat. Philoponus tamen Astronomia ac Medicinæ cōparatione vsus, tum obiecti dignitate, tum certitudine huic illam antepōnit. Quod an verè sit omni ex parte pronuntiatum, non est huius loci examinare. Sed vt cœleste corpus incorruptibilitate atq. agendi virtute præstet humano; substantia tamen & natura non dixerim ego inanimatum corpus melius esse viuente, aut simplex & inorganicum misto atq. organico tam admirabili arte ad tam multas tamq. admirabiles operationes exequendas formato præstare. Ac cōmodatè magis Geometriam Mechanicâ, & Arithmeticam, Musicâ, vtroque nomine anteposuit adde & Geometriam opticâ. Nam inferiores hæc cognitiones propterea sunt, quòd & obiectû & principia demonstrandi à superioribus accipiât atq. ad peculiarem quandam ac sibi propriam rationem contrahant.

Sanè scientiarum dignitatem ac præstantiam ex obiecto iudicare oportet; certitudinem autem ex medijs ac demonstracionibus, quibus singulæ comparantur. Scientia namq. & vt cognitio quædâ est consideratur, & vt demonstracionis effectus, & vt habitus & qualitas in intellectu. Philopon⁹ verò scientiarum cōparationem hoc loco faciēs earum subiectum commemorandû cōsui: tum quòd cōmune illud omnibus est, vt habitus sint intellectus: tum quòd subiectû ad scientiam se habet vt potestas ad actum; neq. actus nobilitas ex potestate, sed contrâ potestatis potius dignitas ex actus præstantia deriuatur. Obiectû & demonstraciones accepit, quoniâ vt facultates ex actionibus, sic actiones ex obiectis naturam & distinctionem habent: cognitio nîq. cuiusq. vis aut imbecillitas ex medio, quo ea paratur, planè proficiscitur. Pluribus hæc tractare alterius loci est, nec pariter commentarij ratio.

Illud prætermittendum non est, ἀκρίβεια, si propriè & accuratè loqui velis, non certitudinem, sed accuratorem, accuratam inquam & exactam cognitionem significare; quod ex pluribus alijs locis manifestum est. quemadmodû in c. 1. lib. 1. Analyticorum priorum; quid propositio & quomodo

Geometria, Astronomia præstare.

Astronomia ac Medicina præstet.

Dignitas, & certitudo scientiarum vnde.

ἀκρίβεια, quid.

differat, ἀκρίβεια; in sequentibus dicitur. Et in secundo lib. Metaph. tex. 15. quidam, inquit, ἀκρίβεια, ὅτι ἡ νομὴ τῆ ἀκρίβεια: illi accuratè omnia, hoc accuracionis tædet. Non esse autem idem certitudinem & accuratorem certum est. Tum quia certitudo firmitas assensus est; & accuratio, diligens, perfectâ & minuta eorum omnium, quæ ad rem eam pertinent inuestigatio. Tum quia sensus cognitio certissima est, at accurata minus & exacta; siquidem imperfecta; cùm nullius rei naturam & causam assequatur. Cognitio quoq. fidei Christianæ nostræ, quæ diuina nititur autoritate, certissima nimirum est; at accurata & exacta non item, quoniam obscuritatem habet.

Denique ex ca. 5. lib. 1. de part. anim. peti potest totius huius propositionis interpretatio. Duplici namque substantiarum distincto genere, quarum quædam immateriales sunt & immortales à sensibus nostris remotæ, alia materiales, caduca & sensibiles: ἀκρίβεια, inquit, ὅτι τὴν ἀκρίβειαν ἡ ψυχή, ἐλάττω ἢ τὴν ἀκρίβειαν τῆς φύσεως; hoc est priorum cognitio præstantior quidem est ratione obiecti, quod diuinum est & honorabile; at minus accurata & exacta, quòd eorum, quæ ad illas pertinent, sensibus, quibus ad intelligendum ducimur, per pauca comprehenduntur. At quamvis illas ἡ ψυχή ἀκρίβειαν, propter rerum tamen præstantiam hæc quantulumque cognitio amplius nos oblectat, quàm si posteriores cunctas noscamus; quemadmodum vel minimam amatæ puellæ partem vidisse, iucundius est, quàm alia multa & magna si ἀκρίβεια, hoc est exactè & per omnes partes id est. Posteriores substantias, quæ cum sensibus coniunctæ sunt, non esse vberius possumus; atque hoc nomine, ἡ ψυχή τὴν ἀκρίβειαν ἡ ψυχή τῆς φύσεως, excellere illarum cognitio videtur. Nimirum hoc loco Philopon⁹ apertius ac pluribus explicauit, quid illud sit (scientiam vnâ præstare alteri aut ἀκρίβεια, aut quòd meliorum sit & magis admirabilium) quod etiam habet in 8. Topicorum libro cap. 2. exemplo scilicet cognitionis immaterialiû & materialium substantiarum. Simulque quid ἀκρίβεια significet, interpretatus est; plenam enim significat, perfectam, & per omnes partes integram cognitionem omnium, quæ ad rem eam pertinent. Hoc ipsum est vberius nosse & ἡ ψυχή τὴν ἀκρίβειαν ἡ ψυχή τῆς φύσεως, & ἡ ψυχή τῆς φύσεως attingere Philopon⁹ exposuit: dumque minimæ partis visioni aduersatur alia multa & magna si ἀκρίβεια id est, manifestum est ἀκρίβεια non certitudinem, sed accuratorem & perfectionem cognitionis significare.

Ergò vna cognitio alteri præstare dicitur, aut quòd obiectum melius atque admirabilius; aut quòd exactius & perfectius per omnes partes cōprehendat. Hanc in tex. 4. 2. prioris libri de Posteriori Analyti ἀκρίβεια, exactior rem idem Philopon⁹ appellauit: et si ἀκρίβεια addens, cum exacta cognitione certitudinem quoque coniunxit. Scientiâ enim, quæ & rem esse & cur sit cognoscit, remque à sensibili abiunctam materia; & simplicior rem atque ex paucioribus constantè naturam considerat; exactiorem ac priorem esse ait ea; quæ aut rem duntaxat esse intelligat, aut sensibilem materiam admittat (hæc namq. cognitionem impedit, perturbat, & abscurat) aut rē demū ex pluribus pendentè plurâq. supponentè contēpletur. Multiplicis enim cognitio dubia est & anceps, quòd difficile sit assequi multa, & in eorū aliquo labi facilimū.

Sanè

Scientia que per se exactior.

Vnitatē
numerū
simplicio-
res puncto
& ma-
gnitudine

Sanē Arithmetica & Geometria & omnino subalternantes scientia, Musica & Perspectiua subalternatiq; omnibus anteponuntur; quod & causam habeat, & abstractam magis ac simplicem naturam considerent. Immo & Arithmetica hoc nomine, quā Geometria, exactior existimatur; quod vnitatē & numerus simpliciores puncto & magnitudine sunt. Quippe vnitatē est sine puncto & numerus sine magnitudine; at punctum non est sine vnitatē nec magnitudo sine numero. Et punctum quidem cōplicitum est cura cōtinuo, in quo positionem significat; vnitatē autem non itē. Eandē ob causā metaphisica potior est naturali sciētia, quod illa abstractū magis atq; a materia remotum obiectum cōtempletur, hęc circa materiā tota versetur.

Porro hęc tria Philopono libuit ad duō reuocare; vt sciētia vna exactior dicatur altera, vel quod alterius principia demonstrēt, vel quod immateriale magis subiectum habeat. Illud namq; est, esse & causam cognoscere; hoc, abstracta & simplicia cōtemplari. Verū & illa ipsa tua cognitionis præstantia ac dignitatis argumenta facile agnosces in illis quoq; duobus, quæ hoc loco paucioribus verbis cōmemorantur. Melius nāq; & admirabilius obiectum, tum naturam cōprehendit a materia sensibili abiectā, tum simpliciorē atq; ex paucioribus cōstantem. *Alexander* verō, tum existētia, tum causā cognitionem: tum verō etiam singularum vel minimarum obiecti partium & proprietatū, aliorumque omnium, quæ ad illud pertinent. Vt & circa obiectum & circa cognitionis modum & formam *Alexander* versetur.

TEXTVS.

propter hęc utraq; historiam de Anima rationi sanē consentaneē in primis posuimus.

COMMENTARIVS III.

Conclusio hęc est; quam ex superiori propositione Philosophus colligit: vt quoque scilicet significato argumento animæ cognitionē ac scientiam inter primas habendā esse; hoc est præclarā maximē & honorabilem esse.

Porro hęc locum minūs benē interpretatus est *Alexander*, dum verba hęc (propter hęc utraq;) ad superiora illa retulit (præclarorū & honorabilū) vt sensus esset, quoniam præclarorū & honorabilium est sciētia de anima, propterea inter primas habenda est. Nam vt verē Philoponus pronūtiavit sentētiā, locum sanū corripit. Tum quia si cognitio quæuis præclara est & honorabilis, nequaquā ex eo, quod omnibus cōmune est, cōsequens erat scientiam hanc inter primas esse. Tū quia verba illa cum proximis iūgere oportet ceteriq; omnes iungere, quibus duplex continebatur causa, qua cognitio vna potest alteri anteponi, aut propter *Alexander*, aut quod in clorū sit magisq; admittibilem. Propter utraq; enim inter primas habendam esse animæ cognitionem constituit.

Quod non parum videtur habere difficultatē. Quippe si accuratorem &, vt ferē loquuntur interpretes, certitudinem spectes; tum Metaphisicā potiorē multō dixeris, tum Mathematicas disciplinas, quibus primus tribui solet certitudinis locus; vt tribuitur ab *Auerroē* in cō. vlt. lib. 2. Metaph. & *Ptolæmo* in præmio *Almagesti*, & *Aristoteles* eo

loco significat. Et idē ipse Philosophus hęc animæ cognitionem historiam, hoc est narrationem quādam, minūs verō exactam & accuratam scientiam nominat. Sin autē obiecti ponderes dignitatē, lanē potior multō est separatarum mentium cognitio.

Cur historia nominauerit plures fuerunt cause. Primum enim historiā pro sciētia vsurpatū fuisse dicēt *Simplicius* atq; *Philoponus*; *Alexander* nō respicit, quod est perspicere & cognoscere. Ea nāq; scire nos alferimus; inquit *Simplicius*, quæ certiori quodā modo nouimus: & historicos, ait *Philoponus*, scientes dicim; estq; historia narratio per quā vera. Ea enim quæ scimus, tam euidentēs, ac certo nouimus, quasi ea viderimus; eaq; ferē cōtinentur historia, quæ vidit quisq; & obseruauit sensibulq; percepit. Deinde historia nō narrationem modō, sed & inquisitionem & cōsiderationem atq; omnino expositionem quamcūq; interdū significat. Tū verō in 3. lib. de Arte dicēdi c. 12. historica dictionem *Alexander* esse scripsit. Itaq; non quamcūq; animæ cognitionem, sed eam, quæ quā maximē accurata fuerit & exacta, inter primas habendā esse significare voluit, dum historiā nominauit. Non in quā illam, quæ veterēs ante ipsum tradiderant, rudem prorsus ac fabulosam, sed quæ exquisitā ipse & verā excogitasset. Sic enim *Pythagoras* fabulas dicit in tex. 53. quarū atq; aliarū eiusmodi cōparatione cognitionem suam nūc appellat historiā. Fabula quippe fictionē, historia veritatē cōtinet. Quod autem *S. Thomas* & *Egidius* dixerūt alter historiā nominari, quod summarie tractet neq; omnia cōprehendat, quæ ad animā spectant; alter quod nō ex causis more scientiarum, sed ex effectis potius historico modo procedat: parū omnino accommodatē dictum est. Namq; accuratam prorsus & exquisitam tractationē pollicetur & præstat, quæ tum vniuersē, tum per partes de essentia, facultatibus, atq; operationibus cunctis differit. Etsi propterea dicatur historiā, quod ex effectis procedat, non hęc solum pars, sed tota planē naturalis sciētia deberet historiā nominari.

Ceterum nec scientiam hanc Philosophus omnium primam cunctisq; antependendā esse proficitur, siue certitudinem spectes, siue obiecti dignitatem; sed inter primas habendam: Et pleriq; de solis Philosophia naturalis partibus sermonē esse inter eāq; cōparationem fieri putat: & solam ecclestis ac perpetui corporis cognitionem nobiliore, licet minūs certam, *Simplicius* iudicat. At *Auerroēs* cōparationem latius extendens Metaphisicam solam antepōnit: quæ sequitur plurimi. Eam enim certum est primam omnium esse & quasi scientiarum reginam, quæ separatas mētes animæ omnino meliores cōsiderat. Ceteris omnibus nobilitate præstat cognitio animæ. Nam quatenus theoretica est & substantiā animæ peruestigat, potior est moralis, quæ tum practica est, tum de solis illius actionibus agit, quatenus verō substantiam tractat, melior est Mathematica quauis disciplina, quæ circa accidentia versatur.

Maiorem difficultatem habet certitudo. Atque hoc quoque nomine Metaphisica *Auerroēs* antepōnit. Sed duplex in scientijs certitudo continetur. Altera est obiecti seu rei: quæ idem est, quod obiecti necessitas, cui opponitur contingentia. Ea namque dicimus certa, quæ necessaria sunt & eodem semper modo se habent; eaque in-

Cur sciētia de anima dicat historia.

Num sciētia de anima sit omnium nobilissima.

Num omnium rectissima.

certa, quæ cōtingentia & mutationibus obnoxia. Certitudo hæc ex duobus maximè pendet: tum ex perfectione & actu: tum ex simplicitate rei. Quam ob causam naturalium rerum inconstantiam Plato cōsiderans, earum cognitionem nō scientiam, sed opinionē voluit appellari. Altera intellectus, quæ infirma illius adhesionē consistit: adhæret autem per assensum.

Certè cognitio Cæli, incorruptibilis & perpetui corporis, certior videtur ex parte obiecti, ea saltem animalicæ scientiæ parte in qua de vegetante anima & sentiente agitur: atque ex parte intellectus & demonstrationum mathematicæ disciplinæ. Ac rursus cum duplex sit certitudo intellectus, vel simpliciter, vel per cōparationem ad nos: prior nō solum in Metaphysicis, sed & in Mathematicis multo est maior; quia sunt magis abstracta: posteriore autem tum hæ ipsæ Mathematicæ præstant, tum partes multæ naturalis scientiæ, quæ sensu & experientia vberius cōfirmantur. Itaq. Philoponus ex immateriali & immortalis anima rationali certitudinem querit. Magnūque Albertus non formalem, sed virtuales certitudinem interpreta-
tur: quod in hac scientiæ de agētis intellectus lumine agatur, quod in scientiis ceteris regula est certitudinis omnis. Quippe Themistius quoq. certitudinem eam agnoscit, quod ab hac scientiæ ceteræ certitudinem reponant suā. Quorū primus videre potuisse nō intelligetem quidem animā à naturali Philosopho cōsiderari, nisi vt est forma respicitq. materiam. Cetero autem animaduertere, illam nō esse propriā huius, sed aliarum scientiarū certitudinem: Quam si ex hac deriuare debeant, aliquam aliam huic propriam & formalem inesse oporteat. S. autem Thomas cum certam propterea scientiam dicit, quod quilibet experiatur in seipso se habere animā, quæ ipsum viuificet; partem omnino dixit. Hæc enim existentiæ certitudo est, qua animam esse cognoscimus; non ea, qua scientiæ & earum demonstrationes constant.

Melius omnino id significauit Simplicius, certitudinem totā in viciniam atq. animæ erga seipsam correspondentiam referēs; quia nimirum cognoscendum obiectum cognoscenti vicinum est & propinquū: faciliusq. animaduertimus ac firmius assentimur ijs, quæ in nobis ipsis experimur; quàm ijs, quæ in alijs, quæ aut supra nos sunt, vt entia prorsus abstracta, ad quæ attingere non valeamus, aut infra nos, vt sensilia, quæ sensu errabundo percipimus. Inde enim & animā cognoscimus in nobis esse tanquam actum & formam nostri, nōsq. ex anima consistere & corpore; & animā plurimarum operationū principium esse, quarū aliquæ corporis, vtatur organo, aliæ solius animæ propriæ sint; & idē quādam animæ partem materialem esse, corpoream, & mortalem, aliam spiritalem, incorpoream, immortalem, atq. à corpore separabilem. Quæ omnia & in nobis ipsis animaduertimus, & ex ijs quæ in nobis sunt, partim ex effectu, partim ex causa demonstramus. Quocirca Metaphysica quidē & verò Mathematica cognitio maiore habuerint obiecti certitudinē, quoniam abstractum magis obiectum cōsiderant; & ex medio quoque certiores habet Metaphysica causas. At hoc nomine scientiæ de anima multo certior est mathematica: quod per veras demonstrat causas, quæ in mathematicis nullæ sunt: vt & hoc loco habet Simplicius, & pluribus in 3. lib. demonstrabitur. Sed &

A cōparatione nostri certior est hæc cognitio, quàm Metaphysica: quia de re magis sensata & per magis sensatas causas. Immo & quàm Mathematica: quia etsi quæritas magis sensatū sit accidēs, quā animæ substantia, demonstratio numq. principia sint notissima: quæritatem tamē eam abstrahit Mathematicus ab omni sensu, naturalisq. cōsiderat animā vt corporis est ac sensilis materiæ forma, sensilisq. operationes edit: & omnino cūcta, quæ ad eam spectant, plurimā in nobis ipsis experientiam habent, propterquā facilem ac firmū demonstratiōibus assensum damus. De morali scientiā quid attinet dicere? Quippe quæ ad mores pertinent, multo indigent ac longo rerum vsu obseruationeq. plurima; & animæ quoq. cognitionem desiderant, vt est in cap. 13. lib. 1. ad Nichomachum.

Hæc cum intelligeret Philosophus, nō absolutè omniū primam, sed inter primas, tum nobilitate, tum certitudine, siue simpliciter, siue cōparatione nostri, hæc animæ scientiam esse pronuntiauit. Et cum in superioribus verbis vniuersè de omni nō dico scientiā, sed cognitione locutū illum fuisse videm, adduci non possum vt credā cum ceteris tantū naturalis scientiæ partibus posteris hinc verbis cōparationem cum fecisse: sed sub eadē vniuersitate hæc quoq. clausulam adiūxisse affirmo: simūq. naturam animæ mediā in dicere inter substantias à materia prorsus alienas, & formas penitus materiales. Cum enim tanta sit scientiæ dignitas, quata est rei cognitæ; vt anima nō est primū & supremum ens, neq. item infimū, sed proximè accedens ad primū, sic illius scientiam non primam, sed inter primas esse constituit.

Si tamen aut ad naturalia aut ad reliquam de viuētibus tractationem sermonem cōrtahas; obiecti primū nobilitate partem hanc omnibus antepono. Animatū quippe corpus optima est naturalis corporis pars; in qua corpore melior est anima. Verè namq. dixit Philoponus animam optimum esse eorum omniū, quæ hinc sunt; hoc est inter naturales res omnes præstantissimam, vt confirmauit quoque Themistius.

Duo sunt, quæ maiorem præferant dignitatem, cognitio primi motoris, cœlestisq. cōtemplatio. At primi motoris essentia ad Metaphysicū pertinet; animæq. cognitio quidam ratio prior est cognitione illa operationis & existentie primi motoris vt est motor, quā Philosophus naturalis consequitur. Cœli quoq. consideratio, si motricis intelligentie essentiam accipiat sibi Metaphysicus, inferior erit. Neq. enim omne perpetuum immortali quolibet nobilius esse; argumentum sit prima materia. Et rationalis atque intelligens anima immortalis est & sempiterna: animatumque omnem ac viuens inanimato præstat & non viuenti.

Certissimam quoq. omniū esse ait: tum ex parte obiecti, quod simplicissimū est & quadā ex parte sempiternum: tum nobis, quod effectus & operationes animæ notissimæ nobis sint; & continuatæ quasi in nobis ipsis experientia confirmatæ. Inter ceteras verò viuētium considerationes, hæc quæ de anima est, & prima est, & suprema causa eorum omnium, quæ in viuētibus insunt. Eaq. certissima omnium cognitio indicatur, quæ primam ac supremam causam assequitur. Neque enim exactè satis nos arbitramur scire, nisi quando effectus omnes & proprietates ad primam, per quam omnes demonstratur, causam reduxerimus.

Quocirca

Quocirca hæc sit conclusio. Siue cognitiones omnes ac scientias accipias, siue naturales solas; omnino scientia de anima inter primas habenda est; siue nobilitatem spectes, siue certitudinem, est enim scientia de forma quæ supra materiã maximè eleuatur. Immo si eas duntaxat consideres, quæ ad animata & viuientia spectant, hæc omnium prima est, tum dignitate, tum certitudine. Nã quod S. Thomas interpretatus est ordine primam dici, non probo. Non enim de ordine, sed de dignitate & certitudine Philosophus loquitur. Ordine autem corporis tractationem & libros, qui eã continent, priores esse; ostensum in superioribus est, in generali in quã totius huius nostri laboris præfatione.

TEXTVS.

Tex. 2.

Δενεί δ' ἡ πρὸς ἀλλήλαις ἀπαρτῶν ἡ γνῶσις αὐτῆς μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀλλήλων, μάλλον δ' πρὸς τὴν φύσιν ἐστὶν ἢ οἰον ἄρα τῆς φύσεως.

Vi detur autem & ad veritatem omnem cognitio ipsius multam conferre: præcipue vero ad naturam. Et enim velut principium animalium.

COMMENTARIVS III.

Quæ hîc de animatã scientiã utilitate dicuntur, ita refert Simplicius ad superiora ut eam non solum per se honestam & præclaram esse velit, quod & certissimam & admirabilem rerum cognitionem contineat: verum etiam quod notitia eius ad omnes alias scientias pertineat. Quasi hoc aliud sit dignitatis eiusdem argumentum. Cæteri omnes per se atq. à superiori seorsim hanc orationem accipiunt. Ac Themistius tertium commendationis caput constituit: ut primũ fuerit demonstrationum certitudo, alterũ cognita rei præstantia, tertium sit utilitas. Verius fortasse dixeris secundum caput, non tam commendationis, quàm totius proemij, quo scientiã huius utilitate commemoraret; et si hoc ipsum commendationem habeat.

Cum enim vtilem dicit, non solum ad naturalem, sed & ad veritatem omnem, facile intelligas in superiori quoq. contextu; cum eam inter primas posuit, non de solis scientiã naturalis aut animalium cognitionis partibus, sed vniuersè de scientijs & cognitionibus omnibus fuisse sermonem.

Veritatem autem omnem Simplicius cognitionem veram interpretatur; quæ & certam scientiam pariat, & circa substantias versetur; hoc est Metaphysicam & naturalem. Mathematicam namq. cognitionem, vt substantiã nõ attingit, sic sciẽtię nomine indignã Simplicius putat. Tot enim sunt Philosophiæ proprie dictæ partes, vt est in 4. Met. li. tex. 4. quot substantiã. Alij cũ Auertotẽ ampliori vsu vocabuli Mathematicas quoq. disciplinas admittunt, vniuersamq. theoreticam philosophiam, cuius finis est sola veritas, & in 2. Metap. lib. tex. 3. scientia veritatis contemplatrix appellatur, intelligi volunt Themistius ac Philoponus philosophiam omnem, tum theoreticam: tum practicam.

At quid opus est vniuersalem maximè & generalem propositionem ad paucam materiã contrahere? vtilis namq. omnibus est, quia cognitionem illius facultatis continet, quæ cognitionis omnis principium est. Intellectus inquam; & verò etiam sensus, qui satellites quasi & prænuntius intellectus existit. Trẽque illius intellectus actiones exponit,

Scientia de anima utilitas.

A apprehensionem, compositionem, ratiocinationem, quibus scientiã omnes & cognitiones constãt. Tũ vero scientiarum omnium obiecta abstractione nituntur atq. vnus ex alio deductione cuncte vtuntur; abstractioq. animę operatio est, & deducendi vis intellectus lumine sustentatur, quo tũ prima principia intelligit, tum effectus & causã connexionem animaduertit, tum demum assensum præbet. Quæ omnia ex animæ cognitione petenda sunt, scientiarũ etiam omnium principia vera esse ostendunt resolutione facta ad cognitionem sensũ, vt est in fine 2. libri de Posteriori Resolutione, & in principio Metaph. Scientia verò de anima sensum docebit circa proprium obiectũ locare nõ posse. Plurimũ etiam cõfert cognoscere, quomodo à sensu ad intellectũ cognitio nostra progrediatur, quãtũq. sensus & intellectus cõiunctio sit, vt intelligas, cognitionem intellectus acceptã ex sensib. verã esse ac certã.

B Seorsim autem plurimum confert Metaphysicę. Tum quia de intellectu & intellectione agit, quæ propria est intelligentiarum natura & operatio. Tum quia intellectus & intellectile relationem significat, neq. intellectile potest sine intellectu cognitionem intelligi: quod in primo libro de partibus animalium cap. 1. pronuntiauit quoq. Philosophus. Tum etiã propter animã cum separatis mentibus similitudinem, cumq. inter illas & inferiores formas naturales media sit anima, facilior est ex medijs ad maiora superioraq. ascensus. Quo ferè fit, vt cõsideratione intellectus nostri minimè à materia pendens mentium illarum cõsiderationi sensum assuescamus. Mathematica autem, quoniã agit de abstractione deq. phantasia seu intellectu vt à phantasia pendet: quibus principijs totum illud cognitionis genus continetur. Agit de sensibus communibus, circa quæ disciplina illa tota versantur. Agit & in 3. lib. de modo, cognoscendi entia mathematica.

D Logicã, dũ de intellectus operationibus disserit, circa quas formandas ac dirigendas cognitio illa vniuersa versatur. Morali, tum quia de practico intellectu agit: tum quia neq. de vltimo fine, neq. de medijs ad finem, de moribus in quã & virtutibus dici potest, quin animę facultates antea & partes cognoueris, vt ex capite vlt. lib. 1. ad Nicomachum & cap. 6. & 32. lib. 1. Magnorum moralium perspicuum est. Morales namq. virtutes facultatum earũ moderationes sunt & ornamenta, vt Philoponus ac Themistius loquuntur, sed & ad mores informandos non parum confert nosse rationem à natura factã esse appetitionũ ac perturbationũ dominã: neq. politicus bene homines gubernabit, nisi hominum naturam perspectam habeat. Medicinę, tũ propter animę vegetantis notitiam summopere medico necessariam: tum propter diuersas animæ perturbationes & affectus, ex quibus plerumq. nascuntur morbi. Atq. tum Medicinæ tum Morali conuenit illud Platonis in Alcibiade primo: Nescimus quo pacto quidpiã curandũ sit, nisi nouerimus quid illud sit, quod nobis curandũ proponitur.

E Sed præcipua utilitas est in naturali scientia. Tũ quod eiusmodi tota cognitio circa sensilia versatur, operãq. sensũ vitur: tum quod hæc illius pars est, & quidẽ præcipua. Namq. inter naturalia corpora præstãt omnibus viuentiã, corũq. principium est anima, & quidem triplicis generis, vt in 2. libro pluribus explicabitur, formalis, efficientis, & finalis. Quippe anima & est animatorum essentialis

forma & pars, & operationum principium: & finis, propter quem totum organicum corpus preparatum est & extructum, ut & animæ domicilium sit & operandi instrumentum. Cuius rei argumentum est, quod pro animarum diuersitate diuersa sunt corpora, proque diuersitate operationum diuersæ partes organice. At ex causis perfecta scientia constat, cumque naturalium omnium formarum prima & optima sit anima, maximum habet illius cognitio ad cæterarum omnium cognitionem momentum: siquidem primum in vitro quoque genere mensura est cæterorum, rectè quoque ipsum tum obliquè cognoscim⁹, quo argumēto mox in tex. 85. a firmabit Philosophus potterem contrarietatis partem satis esse tum ad seipsam tum ad opposita dijudicandam.

Anima
cur velut
principium.

Verum cur non absolute principium, sed velut principium animam esse dixit? Eam fuisse causam putat Simplicius, quoniam principium simplex & impartibile quidpiam significat: compositum autè & partibile non principij, sed eius quod ex principijs constat, rationem habet. Nam in quantitate quoque linea & superficies, quatenus partibiles sunt, principium non sunt nec terminus, sed quatenus impartibiles: Corpus, quod vsquequoque partibile est; principatum solum & terminatum non principium nec terminus: punctum impartibile proliis proprie principium & terminus. Anima ut ab impartibili verè essentia decidit ad partibile corpus, velut media inter impartibilem & partibilem naturam, partimque impartibilis est & partim partibilis, tum essentia, tum actione; sic à sincera quoque & propria principij natura recessit, neque absolute principium, sed velut principium est. Philoponus autem eam potius præterit causam, quod principium continuum horum immediatum, animalium, natura, sit non anima. Ego verè S. Thomam dixisse arbitror vocem illam (velut) vim aliam, quam exprimendi, non habere; tanrūdemque significare, ac instar principij. Voluit autem exprimere quā vim habeat in viuētib⁹ animā; cumque ipsa sint principia & composita, animam quoddam esse illorum principium, & quidem optimum, alterum autè corpus. Cum presertim nollet nunc immorari exponendo quale principium sit. Dicerem etiā significare voluisse eā esse, velut totale & integrum animalium principium: quoniam et si corpus quoque organicum adsit; corpus tamè hoc non est organicum nisi propter animam: quare tota ratio cōstituendi animal ex anima pendere videtur, est igitur anima velut principium, hoc est tāquā id quo animal cōstituitur. Fortasse etiam respexit id quod dixerat; illius cognitionem ad veritatem omnē & maximè ad naturalem conferre; voluitque indicare quemadmodum conferat, nimirum velut principium, ex quo animatorum omnium deducenda cognitio sit. Nam vel ipsa organici corporis cognitio ex animæ cognitione ducenda est; siquidè corpus illud est propter animā fabricatum. Quamquam animalium dicere Philosopho magis placuit; ut partem potissimam, in qua res magis esset conspicua, nominaret.

TEXTVS.

Ἐπιπέδου δὲ διαφανοῦς ἡ ἰσότης αὐτῆς ἐν τοῖς ἀστέροις ἐστὶν ἡ ἀστέρας αὐτῆς ἰσότης ἐν τῇ ἀστέρας αὐτῆς ἰσότητι.

Querimus autem contemplari & cognoscere naturam ipsius & essentiam. Deinde quatenus accidunt circa ipsam.

A Quorum hæc quidem proprijs affectus anima videntur esse, alia vero propter illam animalibus quoque in se.

COMMENTARIVS V.

Tertium hoc est caput, quod tum summa futurae explanationis capita, tum ordinem methodicumque in ijs explicandis seruandam proponit. Capita duo sunt. Alterū de natura & essentia animæ. Alterum de affectib⁹, tum illius proprijs, tum cum corpore communibus. Ordo autè & methodus, ut primum de natura & essentia, tum de affectibus dicatur. Sanè his duobus perfecta cuiusque rei cognitio cōstat, essentia inquam & proprietatum. B seu accidentium cognitione. Duob⁹ sunt scientiæ instrumenta, Dēfinitio & Demonstratio, Dēfinitione essentiam, Demonstratione proprietates cognoscimus. Vtrumque amplectitur Philosophus, ut perfectam animæ scientiam polliceatur. Itā tamen, ut prius de essentia dicatur, quam de proprietatibus: Quoniam illa proprietatum fons est & origo, atque auctō cognitiois ac demonstratio nis illarum principium. Porro in his nō solum res consideranda, sed & modus considerandi cōtinetur. Res consideranda est anima: de modo autem considerandi, cum animam dixisset esse velut principium animalium, dubitari poterat, an anima consideretur ut principium, an vero absolute & secundū suā naturā: propterea que accipit, nō per cōparationē & ordinē ad corpus, sed absolute naturā ipsius queferendam esse: & initio libri de sensu & sensibili dictū esse ait de anima secundum se, quæ verba propositioni huius textus respondent: consideratur igitur anima, quia est principium, & ideo in 2. libro definitur esse principium primum quo viuimus. Sed non consideratur quatenus principium est, sed secundum suam naturam & substantiā. At rei obscuritatē ac difficultatē intelligens, memorque philosophiam nō tam sapientiam ipsam, quam sapientia studium significare; non hæc se exactè traditurū audacter responderet; sed diligenter inuestigaturū, modestè proponit. Cui tādē propositioni, confutatis aliorum de animæ essentia opinionibus, eadem verborum forma pariter, modesta respōdebit illud sententiæ suæ exordium in tex. i. lib. 2. in quo primū huius propositionis caput aggressus, totidem penè ac similibus vitur verbis. Nunc enim, quærimus inquit cognoscere naturam ipsius & essentiam. Postea verò, tentantes inquit definit quid est anima & quæ communissima sit ipsius ratio. Inquisitioni nāque respondet tentare; cognitioni dēfinitio; naturæ quid est anima, essentia ratio ipsius.

E Dum autè contemplari ait & cognoscere, Philoponus cōtemplationē interpretatur generalē magis ac rudem notitiā, cognitionem autem diligentiorē & accuratam magis inquisitionē. Simplicius cōtemplationem ex manifestis sensuique apparentibus rebus ad veritatem processum, cognitionem verò scientiarum certamque cōprehensionem. Eadem vtriusque sententiā, cōtemplationem inquisitionem, & quasi motum ac progressionē ad veritatem significare, cognitionem autè velut ipsius terminū, in quo veritate inuenta intellectus quiescit. Vt Philosophi sententiā sit, Querimus inuestigare & assequi naturam & proprietates animæ. Inuestigatio ex rebus sensu perceptis principium habet. Quippe ex admiratione eorum, quæ incurrebant

Inuestigatio
generale
magis ac
rudem
notitiā

Definitio
Demon-
stratione
non inae-
ligari.

Quatenus
definitio
demonstra-
tur.

Defini-
tionis in-
uestigatio
modus de-
plex.

reru, an pro reru varietate multiplex, vt quaedam inuestigetur demonstratione, alia diuisione, alia metho- do alia quapiam. Demostratio quidem certè (quod Hippocrate sensisse scribit Auerroës (inuestiganda nõ est. Tũ quia essentia causã nõ habet; sed ipsa potius prima est causa eorũ omniũ, quæ insũt rebus, quæq. de illis demonstrantur. Et in 2. libro de posteriori Analyti text. 3. multis ostenditur definitione nullã posse definitio probari. Tum quia definitio ipsa demonstrationis est mediũ; essetq. petitio principij; aut in infinitũ progredieremur, si definitiois quoq. illius demonstratio foret. Accedit quod Demonstratio id conficitur, vt inesse aliquid alicui & cur insit intelligatur, non autẽ oratione quãpiã esse definitioẽ. Quod si vna definitio interdũ per aliã probetur, vt materialis per formalẽ; ea nõ est perfecta demonstratio, sed ratiocinatio dialectica; vt ex tex. 8. significati libri constat. Vnius quippe rei vna est perfecta definitio; at Dialecticã plures esse possunt; quarũ vna ignotior per notiorẽ aliã monstratur illius rei definitiã definitio esse. Acciditũ quoq. propiorũ definitio- nes et si nõ demonstrantur, demonstratione tamen cognoscuntur; quippe mediũ demonstrandi definitio est. Deq. his loquebatur Philosophus in tex. 10. eiusdẽ libri, & tex. 22. libri prioris, vbi definitio- nem dixit demonstrationis conclusioẽ esse. Nã si terræ interpositione cũ Eclypsis genere coiungas, definitioẽ facies; Eclypsis est defectus luminis propter interpositione terræ; quæ tamen nõ concluditur demonstratione vt definitio est, sed vt quaedã proprietates lune, quæ inesse illi demonstratur. Perfecta autẽ definitio substantiã est.

Plato diuisione potissimũ definitioẽ inuestigabat, vt videre est in Sophista, dũ hominis definitionem querit. Aristoteles duplici ratione vti nos voluit, vt intelligi potest ex eodẽ 2. lib. 17. Altera per diuisione & compositione, descendensq. à superioribus ad inferiora, vel à toto ad partes, ac rur- sũ à partibus ad totũ. Altera per similitudinẽ, resolutionem & assensũ ab inferioribus ad superiora. Prior inuestigatio fuerit ex effectũ ac signis exterioribus definiendẽ rei, supremũ categoriã genus accipiendõ, illudque per genera & species ac differentias medias vsq. ad vltimas diuidendo. Ea namq. obseruando, quæ definiendẽ rei conueniant, propriũ illius genus & essentialia omnia attributa inuenimus, ex quibus, perfecta definitio ex proprio genere propriãq. differentia constat. quod dũ agis, tria prorsus obserues. Primũ essentialia quæ- ras attributa. Deinde in diuisione ordinẽ serues & categoriã serue, à generalibus ad minũs generalia progrediẽdo; nec omittas quidquã. Deniq. si vltimã nõ inuenieris differentia, gradũ illos omnes acci- pes, qui simul supri cũ re definienda recipiõtur.

Posterior autẽ inuestigatio tũ rei naturæ conuenit, tũ nostro intelligendi modo. Definitio enim & sciẽtia nõ res persequitur singulas, sed vniuersas querit. Et nostra tamẽ cognitio à notioribus nobis & sentatis, quæ singula sunt & composita, principij habet: ab his ad vniuersa & simplicia est ascendendũ: cũ præsertim in vniuersis naturis cõfusa multa & potestate continentur; essetq. facile in homonymiã labi, si ab illis principij fieret. Videas igitur primũ in quonã illius nomen fortijatur: quod sensu & inductione cognosces. Deinde in quonã alterius quoque speciei inferiora conueniant. Tum quod vtriusque commune sit. Ex communis siquidem genere & propria differentia definitio

tibi constabit. Idemq. definiendo generi agendũ erit in illius aliorũq. generum speciebus. Quod si pluribus cõsideratis, quæ vno communi vocen- tur nomine, nihil illis inueniatur commune, ho- monymum fuerit nomen, quod definitione vna compræhendi non possit. Prior inuestigandã definitionis modus exactior est & certior, Poste- rior faciliõr & expeditior.

Et Philoponus hoc loco Philosophum dixisse putat quæstionem hanc de essentia cum alijs pluri- bus, non item cum omnibus esse communem: quoniam omnia definire non licet. Neque enim suprema genera, neque indiuidua definitionem habent, sed descriptionem. Cæteri tamen pluri- bus pro omnibus, vt alibi sæpẽ dictum interpretantur. Sed Themistius quæstionem hanc non Phi- losophis modò, verũ omnibus item alijs, qui sermocinales scientias vt cumque attingunt, com- munem dicit. At verius non homines definiẽtes, sed res definiẽdas interpretaberis. Quod & antecedentia & subsequẽtia ostendunt verba. Antea enim difficile dixit esse inuenire quid ani- ma sit: postea verò difficultatis causam subiungit, quia incertum est an vna sit communis metho- dus de omnibus, quorum volumus essentiam nos- se: quemadmodum vna est accidẽtia propria om- nia demonstrandi. Et illud (oportebit accipere circa vnum quodque quis modus. Ac demum il- lud) alia namque aliorum principia. In his enim omnibus manifestum est de rebus definiendis esse sermonem.

TEXTVS.

Εὰν δὲ φανερόν ἢ πρότερον ἀποδείξαι ὅτι, ἢ ἀπαρτίζει, ἢ ἡ αὐτῆς ἐν ἑαυτῷ μέθοδος, ἐπιπολεῖ αὐτῶν ἀποδείξαι ἢ ἀπαρτίζει, ὅτι πῶς δὲ ἔστιν ἀλλὰ τὸ ἀπὸ ἀλλοῦ ἀρχαί, καὶ τὸ ἀπὸ αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν αὐτῶν.

Si autẽ manifestũ sit, vtrũ Demonstratio sit an diti- sio, an etiã alia quaedã methodus multas adhuc dubita- tiones habet & errores, ex quibus oportet querere. Alia namque aliorum principia, vt numerorum & super- ficierum.

COMMENTARIUS VIII.

Ltera hæc est essentia animæ cognoscendã difficultas. Quæ non iam ad definiendi mo- dum inuestigandẽ de definitionis methodum, sed ad rem ipsam partẽ de definitionis pertinet. Siue enim ex genere & differentia, siue ex materia & forma essentialẽ, siue ex causis causalem defini- tionem adferre libeat, omnino fuerit difficultas. Quoniam alia sunt aliorum principia, neque facile est quænam animæ propria sint constituere. At- qui vt cuiusq. rei natura, sic accurata & certa illius cognitio ex proprijs eius principijs constat, siue per Demonstrationem proprietatum cognitio queratur, siue per Definitionem inuestigetur essentia. Propterea et si constiterit, an Definitio per De- monstratioẽ querenda sit, an per diuisionem & compositionem, an alio aliquo modo, multis adhuc modis errare possumus in ijs accipiendis, ex quibus definitio constat.

Numerorum porrò & superficierum principia memorat, quæ, vt Themistius loquitur, propinqua & confinia esse videntur, vt ostendat non eorum modò, quæ genere differunt, sed illorum item, quæ sub eodem continentur, vt numerus & superficies sub Quantitate, diuersa esse principia proxima, ne- que in definitione principia remota, sed proxima

& illius rei propria commemoranda esse. Itaque audiendus non est Philoponus, dum principia genera tantum decem suprema interpretatur. quippe numerus & superficies idem habent supremum genus, quorum tamen diuersa principia esse dicuntur, siue numeri quantitatem deiunctam, & superficiei coniunctam dixerit, siue numeri unitatem, & superficiei lineam aut punctum. Nam quod ductu ex unitatibus colligitur numerus, & ex puncti linea, ductuque linea superficies efficitur. Ergo duplex principij genus distinguit, de quorum utroque locutus Philosophus sit. Alterum coordinatum dicitur & elementare, ut unitas in numero & punctus in linea, lineaque in superficie, & quidquid interna est rei causa. Alterum absolutum & separatum, ut Genus & Differentia. Sanè utrumque definiendum adhibetur, de quo utique philosophi interpretari licet (etsi absoluta quoque elementaribus sumantur, nepe Genus & Differentia ex rebus ipsis accipiuntur. Nam statim de Genere & Differentia sermonem instituit: nunquam numerum & superficiem nominauit in quibus primum illud principij Genus consideramus.

Nisi hæc ad Platonis sententiam alludens nominauerit, qui essentiam anime ex eiusmodi principijs constare dixerat in Timeo, ut post oportuno loco pluribus explicabimus. Ac de communissimis quidem & generalissimis principijs legimus in t. 22. lib. 12. Metaph. eadem per analogiam esse omnium principia: sed idem ipse philosophus particularia & propria subiungit esse diuersa & aliorum alia. Quorum autem nunc principiorum mentionem fecerit, consequentia ostendent verba. Sic enim habet.

TEXTVS.

Πρώτον δ' ἴσως ἀναγκαῖον διείδειν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ ψυχή, ἢ ἡ σὺν τῇ ἀνάγκῃ ἢ ἡ ἀνεξάρτητος, ἢ ἡ ἐξ ἑαυτῆς, ἢ ἡ ἐκ τῆς οὐσίας, ἢ ἡ ἐκ τῆς οὐσίας καὶ τῆς οὐσίας.

Tex. 6. Primum autem forsasse necessarium distinguere, in quo sit genere, & quid sit. Num in qua hoc aliquid & substantia, an quale, an quantum, an vero aliqua aliadiuersum situm categoriarum.

COMMENTARIUS IX.

Cognitionem ex principijs & causis discendam esse. Scientia amatores scripsit in Timeo Plato præcipuas oportere naturæ causas quærere. Et Aristoteles plurimis sanè in locis affirmauit cognitionem omnem nostram ex principiorum cognitione ducendam esse; tuncque accuratè nos vnamquamque rem cognoscere existimari, cum illius principia omnia, tum proxima tum remota, cognoscimus. Sed & prima naturalis totius tractationis ingressio ea fuit, a principijs inchoandum esse, quia tunc scimus cum principia cognoscimus. Idem in singulis quoque partibus obseruandum fuit. Proprietatum quippe demonstratio ex earum causa & principio ducitur, quod est essentia definitione comprehensa: essentia autem definitio ex illius principijs Genere & Differentia colligitur. Propterea cum alia aliorum principia esse dixisset, ad animam statim eiusque definitionis principia inuestiganda sese conuertit. Atque à generalissimis exorditur; quippe differentia quari non possunt, nisi de genere prius constiterit. Quod & methodeo conuenit inuestigandæ definitionis Philosopho familiari per diuisionem & compositionem. Nihil tamen nunc constituit, sed dubitando proponit, ut aduerbium illud (fortasse) indicat.

Quoniam verò animam constabat Ens quodpiam esse (quippe si non esset ens, non quæreretur quidnam esset) vniuersum Ens diuidit in decem illa suprema genera, quibus omnia, quæ sunt, contineri creduntur; ut ad quodnam eorum pertinet anima mox accipiens, genus illius habeat; quod rursus diuidendo proximum genus & propriam differentiam inueniat. Nominat autem substantiam solam, Qualitatem, & Quantitatem; non item cetera genera: siue quòd, ut Simplicius habet, ad illa maxime pertinere videretur; & ad aliquod solum ex illis tribus fuisset à veteribus philosophis reuocata, à Pythagoricis ad substantiam, à Xenocrate ad quantitatem, ab ijs, qui Harmoniam temperationem esse dixerunt, ad Qualitatem: Siue quòd ab his tribus generibus reliqua omnia nullam rem distinctam cum illius sint solaque ratione differant. At autem (diuisorum) aut diuisionem alibi ab ipso factam atque in proprio de illis libello explicatam accipiens: aut quòd ante ipsum Archita Tarentini & Pythagoræorum diuisio fuerat, ut in commentarijs ad librum Categoriarum Simplicius testatur: & Categorias ab Aristotele primum nominatas fuisse (quam vocem hoc quoque loco retinet) Porphyrius, Dexippus, ceterique interpretes tradunt. Ex accusatione nimirum, quæ in iudicijs fit; similitudine ducta. Nam ut in illis, cum acculatur quispiam aliquod ei crimen obijcitur, sic in propositionibus cum superius de inferiori dicitur, attributum velut crimen quoddam subiecto imponitur: hæc decem Categorias quasi decem summa accusationum capita sunt, sub quorum aliquo continetur quidquid de aliquo dici potest: Et iudicationem quoque, quam in morbis nominant medici, à foro ac iudicijs deductam fuisse scribit Galenus in 5. Prognosticon com. 1.

Ac Porphyrius quidem Categoriam credidit denominationem ipsarum vocum significare, ut cum dico, hæc res est lapis, dictionemque omnem significantem rem Categoriam esse. Sed merito reprehensus fuit à Simplicio: quoniam Socrates & alia quæuis simplex & singularis dictio Categoria esset. Verius Dexippus generum ac specierum predicationem de interioribus significare scripsit. Immo Alexander, Simplicius, & Ammonius, solum supremum Genus cum enim quædam subijciatur duntaxat, alia solum prediceantur, alia subijciuntur & prædicentur, supremum genus, quia prædicatur tantum, & aliæ Categoriam nominatur, & hoc loco nominasse videtur Philosophus. Interdum tamen pro serie tota & coordinatione eorum omnium, quæ de aliquo dici possunt, quæque à supremo genere vsque ad indiuidua numerantur, eundem ipsum Philosophum legimus nominasse. In libro namque Categoriarum secundas substantias, animal & hominem, Categoriarum figura videri hoc aliquid significare dixit. Et in 5. lib. Metaph. t. 12. & lib. 10. t. 24. Ea eadè genere esse, quorum eadè est Categoriarum figura. Et t. 12. eiusdè lib. 10. ea differre, quorum diuersa est Categoriarum figura. Et tex. 13. quædam genere diuersa esse quædam in eadem Categoriarum coordinatione differre. Quia ob causam Porphyrii quoque in sua Hagoge in singulis Categoriarum suprema genera & media, speciesq. finimas & indiuidua esse scripsit; tota scilicet illa attributorum multitudinè velut instructa acie vsq. ad indiuidua Categoriam appellans.

Potè dum hæc primum entis genus hoc aliquid & quodlibet nominat, perspicuum est alio significatu, quam

Categoriam

ab Aristotele

non hinc

Quoniam

quodlibet

De substantia dicitur hoc aliquid.

ficatu, quam antea, dicitur dici. Siquidem antea significabat essentia, que in quolibet entis genere reperitur. Quomodo autem substantiam dicat hoc aliquid, petendum ex ijs erit, que in lib. Categoriarum habentur: ubi inter substantiarum proprietates ea est, quod omnis substantia videtur hoc aliquid significare: omnis inquam substantia perfecta & integra, in recta serie contenta. Prima quidem & singularis substantia; quonia hanc perfectissima est maximèq. subsistit & accidentibus substat, sensibus ipse subiecta & demonstrabilis. Secunda verò, que species comprehendit & genera; dñ ab soluto nomine pronuntiat, quod aliquid per se existens significare videtur, vt Homo & Animal; & prima interdum substantiam secundæ nomine appellamus. Porius tamen hæc quale aliquid significat, dñ non vnũ numero determinatũ, sed commune quidpiam multa constituens & in illis subsistens velut ipsorum formã significat. Itaq. vt quantũ & quale quantitatem & qualitatem, sic aliquid substantiam indicat. Accidentia namq. absolute entia non sunt, sed entis entia. quod si demonstratiuum signũ (hoc) addideris, vniuersam significationem ad id contrahes, quod demonstratur, singulare, materiale, & tensile: est ampliori significatione ad quodcũq. per se existens singulare perfectũ extendi possit. Species & Genera est verius quale aliquid significant, hoc aliquid tamen significare videtur, velut quidpiam inter substantias primas & accidentia mediũ: quia nõ per modũ accidentis, sed per modũ substantiæ absolute nominis significat. Differentia demũ, que denominatiua voce pronuntiantur, nec significant nec significare videtur hoc aliquid, sed quale aliquid. Et idem species & Genera enuntiantur in Quid, differentia in quale quid. Proprietasq. vniuersalis nũc substantiæ Genus appellat hoc aliquid, quia vniuersũ hoc aliquid significare videtur.

Et Simplicius non sine causa Philosophum putat dixisse quatenus esse in quo genere anima sit & quid sit, sed posteriora hæc addidisse verba, vt genus ostenderet significare quid, differentiam autem quale quid & generis determinationem.

TEXTVS.

Ἐπεὶ δὲ περὶ τοῦ ἑὸς ἐλευθέρου ὄντος, ἢ μάλλον ἀπελευθέρου περὶ τῆς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τῆς ἰσχυρίας.

Atq. adeo utrum eorum que in potestate sunt, an potius actus quispriam differet enim non parum.

COMMENTARIVS X.

Vbi de supremo constiterit genere, subdividendum illud erit, propriaq. differentia querenda. Hoc nunc Philosophus agit. Sic enim diuidentes eaq. reijcientes membra, que dissinienda rei non conueniant, accipieteq. illa que conueniant, proximo tandem genere propriaque differentia inuentis definitionem totam habebimus.

At Philosophus Aristotelem iam non dubitando loqui, sed certa & definita sententia ad animæ definitionem inueniendam progredi arbitrat, propterea q. acceptum substantiæ genus in potestate & actum diuidere, vt animã inueniat in substantiæ genere actum esse. Sed diuisionem substantiæ in potestatem & actũ interpretatur esse in corpus & incorporeum. Cũ enim non dicat Aristoteles δυνάμεις, sed ἐν δυνάμει, intelligi non vult materiam,

A qua potestas ipsa est, non in potestate, sed corpus, quod in potestate est, siue in genere substantiæ, siue quantitatis, aut qualitatis. Corpori autè opponitur incorporeum: quod propterea actũ dixit, non in actu, quoniam in corporea simplices actus sunt, effecteq. in actu corporũ est & compositorum propriũ, que in potestate erãt & suscepta formã, que per se incorporea actus est, siue actu. Itaq. Philoponi sententia querere an anima sit in potestate an actus, est querere an sit corpus an incorporea. Differt enim non parũ immo plurimũ natura distant corpus & incorporeum.

B Verũ neutra huius interpretationis pars consentanea Philosopho est. Afirmare namq. Philosophum nũc diuidẽdo animæ definitionem colligere, nil aliud est, quã dubitationem indefinitam sententiam cõmutare, Philosophiq. cõsiliũ anteuertere. Manifestum enim est nil aliud eũ in presenti agere, quã dubitationes & difficultates proponere, que in animæ cognitione cõtinentur. Neque in toto hoc lib. quidquã ipse statuit, sed difficultates primũ & quæstiones proponit; deinde ad horũ sententias examinat, tum demũ in 2. lib. quipse sentiat explicare aggreditur. Ibiq. primũ ex Entis diuisione in decẽ genera, quã hoc loco proposuit, accipit in tex. 2. animam ad substantiæ genus pertinere, illudq. subdividit in materiam, que potestas est; & formã, que actus; & cõpositum, quod actu. Cũ præsertim maximè mirũ videretur, si inter antecedẽtia, que eodẽ ipso cõsentiente Philopono fuerit dubia & ad omniũ sententias pertinentia, in quonã entis genere anima sit; & cõsequẽtia. An sit partibilis, an impartibilis totaq. reliquã orationẽ, qua plures quæstiones ac difficultates proponuntur; paucissima hæc interponerentur verba, que certam ac definitam sententiam continerent.

D Sicigitur res habet. In altero illo difficultatũ capite, quod ad partes definitionis pertinebat; prima dubitatio seu quæstio fuit de genere, quonã entis genere cõtineatur Anima. Altera hæc est de differentia, seu maius de genere proximo; an supremo genere subdiuiso (quodcũque illud fuerit animæ propriũ) in potestate & actum, anima velut potestas sit, an vt actus. Dum verò corpus & incorporeum interpretatur Philoponus, animaduertere potuisset hæc ad sequentẽ potius quæstionem pertinere, num anima partibilis sit an impartibilis. Quod enim partibile est, corpus est, quod autem impartibile, incorporeũ. Deinde intelligere debuisset, potestatem & actum nõ in substantia duraxat nominari, sed accipi tãquam differentias & partes cuius entis generis. Siquidẽ diuisione facta in decem genera nec eorum vllõ accepto, vniuersẽ dubitatur, vtrum eorũ sit que in potestate sunt, an actus quispia. Quoniam, inquit Auerroẽs, potestas & actus differentia sunt, que Categorijs omnibus cõtingunt, quod ex 3. lib. Metaph. tex. 15. & lib. 12. tex. 8. & 26. alijsq. pluribus locis colligitur. Corpus autem & incorporeum in substantia sola considerat Philoponus, qui solum substantiæ genus subdividi putat.

E Porro potestas & actus idcirco in omnibus Categorijs reperiri, omniũq. principia esse dicuntur, aut quod ea, que in illis cõtinentur, aliquãdo potestate sunt, aliquãdo actu: aut potius quod in singulis quidpiam est quod potestatis, aliud quod actus vni habet. Genus inquam vt potestas, differentia vt actus. quam ob causam in 7. Metaph.

potestatem & actum in similes, quibus esse.

Quomodo sint.

lib. tex. 43. & li. 8. tex. 9. & 15. & li. 10. tex. 24. Genus per simile dicitur esse materiae, differentia formae; & ideo ut in substantia ex materia & forma efficitur vna per se integra naturalis substantia composita; sic ex genere & differentia coalescit vna species vnaque illius definitio. Quia ut materia, sic genus potestates quaedam sunt, illa ad formam, haec ad differentiam; formaeque materiae, differentia generis, actus existunt.

*εντελεχια
quid.*

Philosophum tamen arbitror, cum *εντελεχια* dixit, aliud etiam quidpiam significasse. Entelechia enim perfectionem significat, qua potestati velut imperfecti ac ruditati opposuit. Vtq. materia & genus quidpiam sunt imperfectum, rude, & impoliturum; forma vero ac differentia perfectio & ornatus: ita quaerendum indicauit, an anima in quocumque entium genere contineatur, in eo sit velut imperfectum quidpiam, quod ab alio perfici oporteat, an potius ut summa & vltima animatarum rerum perfectio. Neque enim parum haec, immo plurimum differunt; materia & forma, genus & differentia, imperfectum & perfectio, & omnino potestas & actus. Hanc interpretationem quoquo modo Themistius insinuat; & magnopere confirmabunt ea, quae in 2. lib. traduntur: vbi in substantiae genere materiam accipies potestatem esse & formam entelechia, animam definit entelechia esse & perfectionem corporis velut potestatis. Ita quaestio de essentia animae explicatio propositioni optime respondebit. Quod si obseruasset Philoponus, nunquam profecto potestatem & actum corpus & incorporeum interpretatus fuisset.

Simplicius autem primum diuisionis huius membrum non materiam modo complecti ait, sed & id quod ex materia & forma compositum est; propter cognationem scilicet cum materia: alterum vero puram & separatam formam, quae ita est actus, ut potestatis nullius permissionem habeat. Animamque, inter puram huiusmodi formam & formatum media esse, ideoque extremi vtriusque participem esse. Potestatis quidem, quatenus non solum rationalis anima, sed intellectus quoque ab ea participatus purus actus non est, sed cum potestate permixtus: & ideo aliquando intelligit & aliquando non intelligit; potestate tum ad operationem, tum ad sui actus puritatem recuperandam, si a corpore separaretur. Actus autem, immo actus magis, quam potestatis, quia ex se uiuit & excitatur, estque mouendi corporis principium. Actum tamen quendam dici, quia non est purus, syncerus, & simplex actus.

Sanè hac interpretatione Simplicij quaestio illa constabit, quae optime respondeat explanationi tex. 2. lib. 2. an anima, si substantiae genere contineatur, potestate sit, hoc est materia vel compositum; an actus quidam, hoc est forma. Verum iam diximus contrahendum ad substantiam sermonem huc non esse, qui de generibus omnibus proponitur. Deinde compositum ex materia & forma non esse sub potestatis membro collocandum, ostendit ille idem tex. 2. in quo triplici illo commemorato membro, materia, forma, & composito; materiae solam addit potestatem esse, formamque actum: compositum diceret esse id, quod est actus. quemadmodum in 2. quoque Phys. lib. cum naturam definiuisset, duplicem eam fecit, materiae & formam; compositumque non naturam, sed habes naturam, vel à natura esse dixit in tex. 4. & 12. Tum vero puros, simplices, & separatos intellectus Aristoteles actus quidem dicit, sed non quia d Cate-

goriam vllam pertineant, potestatiue in illius diuisione opponatur; & ideo simul cum materia velut potestate compositam substantiam faciat. Denique, vbi Aristoteles de anima vniuersè loquitur, minus ad rem videtur de intellectu interpretari; eaque in medium proferre, quae illius propria, neque participatiua, sed Academia potius sint. quae minimè necessarii erat hoc loco commemorare, vbi aperta est & facilis Philosophi nostri sententia, incertum esse & diligenter inuestigandum, an anima ad quocumque genus pertineat, contineatur in eo ut quidpiam potestate, an vt actus & perfectio.

TEXTVS.

Εντελεχια οὐδ' οὐκ ἐστὶ μίσησθ' ἢ ἀμύσησθ'.

Considerandum quoque an partibilis sit an impartibilis.

COMMENTARIVS XI.

De principijs & partibus definitionis dubitationes duas proposuit, alteram de genere, alteram de differentia. Tertia haec est de tota essentia & natura animae. Duobus autem modis partibilis aut impartibilis anima dici potest. Aut essentia, aut facultatibus. Nam etsi essentia esset vna & impartibilis, quaerendum tamen superesset, an vnaitem simplici an verò multiplici virtute agendi praedita foret. Atque hoc modo intellexit Philoponus, eiusque testimonio Alexander, quippe Democritus facultate quoque impartibilem asseruerat, intellectum & sensum eadem arbitratus virtutem esse. At cum de essentia & natura sermo nunc sit, de qua futura item sit quarta dubitatio, num eiusdem speciei sit omnis anima an non; minimè credendum est de facultatibus importunè interpositam hic fuisse quaestionem. Essentia verò duobus modis partibilis potest intelligi, aut per se, aut ex accidenti.

Alteram igitur potior eiusdem Philoponi interpretatio fuit, quæri an anima partibilis sit an impartibilis, hoc est an in vnoquoque homine plures animae contineantur, vegetans, sentiens, intelligens, an vnica, quae ex illarum trium coniunctione refulet, qui namque animam temperamentum diceret, vna quoque eandem in omnibus inesse diceret, quoquo modo solum pro temperamenti varietate diuersam: sicut idem est aer, quem animalia cuncta inspirant. Verum hoc tantum est ac quaerere an haec animae specie ac natura differant, an verò vnus & eiusdem animae partes existant, quae altera post hanc de partibili & impartibili proponetur quaestio. Atque ad illud argumentum ex temperamenti ductum facile esset respondere, diuersa temperamenta specie differre illorumque differentias essentielles esse.

Sanè hanc quaestionem responderi posset ab Aristotele proponi, quod veteres penè omnes partibilem fecissent animam, qui aut ex pluribus partibus essentiam illius constare dixerunt, siue harmoniam, siue numerum, siue qualitatem temperationem, aut materialem rem & corpoream fecerunt, ut sanguinem, spiritum aliudve eiusmodi quidpiam. Verius tamen fortasse ad Platonem dixeris respexisse Philosophum, cuius ea fuit in Timæo sententia, diuersas animae partes in diuersis corporis partibus residere, intelligentem in capite, irascentem in corde, concupiscentem in icore. quod seipsum quoque placuisse auctor Themistius est. Propterea considerandum Philosophus dixit, an ea par-

ea partibilis sit, hoc est in plures corporis partes ita tributa; an impartibilis & tota simul in toto corpore aut in vna illius principe parte, ex qua totum corpus regat partēsq. reliquis foueat & cōseruet.

3. Voluit quoque animam Plato ex diuidua & indiuidua substantia constare, partibilēq. & impartibile, seu diuersum & idem, vt omnium rerum,

4. sic animae principia esse. Et in anima quidē Procl. Cōm. 3. in Timaeum indiuiduū esse intellectum ab anima participatū; partibile autem corpoream vitam ab ea profectā, velut à sole lumen. Suprema & pura intelligēs natura indiuidua prorsus est & impartibilis; corporea infima, diuidua & partibilis. Media natura est quidquid inter intellectum est & corpus, vniuersamq. animarū latitudinem cōtinet: propterea q. anima extremi vtriusq. particeps tum indiuidua est & impartibilis, tum partibilis & diuidua. Partibilem nāq. ait Simplicius, eam esse operatione illius ostēdit & comprehensio rei; tum ab essentia diuersa, tum temporaria. Nam & per recessum à seipsa & protensionē ad ea, quae sunt extra se, cognoscit; & per trāsitum ab vno ad aliud, qui ratio cinādo sit à propositionibus ad conclusionem aut ab vna parte rei ad alia. Ac rursus impartibilis natura argumēta sunt, primū cognitionis status circa rem cognitā. Quippe facultas cognoscēs est extra se progrediatur, in se tamen trāsferat rem cognitam & ex vtraq. vnu sit & idē. Deinde dum ab vno trāsfit ad aliud, per impartibilem, subitā, & momentaneam simpliciu terminorum apprehensionem procedit. Tum verō cōtractio quoq. in vnum post singulariū enumerationem. Ex pluribus nāq. illis aut omnibus vniuersam naturā colligit; & ex propositionibus pluribus cōclusionem vnā deducit, in qua maior & minor extremitas, quae in propositionibus distitae fuerāt & separate, prorsus vniūtur. Haec igitur Philosopho causa fuit quare dī, an partibilis anima sit: siue in plures corporis partes distributam interpreteris partibilem, siue ex partibili & impartibili natura constantem dixeris. Vtrumque enim arbitror eum ego respexisse.

TEXTVS.

Καὶ ἂν ποιοῦν ἑαυτοῦ τὴν ἀνατολήν. ἢ ὅτι ἐστὶν αὐτῆς ἡμεῖς ἢ οὐκ ἔστιν αὐτῆς ἡμεῖς, ἢ ἂν ποιοῦν ἑαυτοῦ τὴν ἀνατολήν. ἢ ὅτι ἐστὶν αὐτῆς ἡμεῖς ἢ οὐκ ἔστιν αὐτῆς ἡμεῖς, ἢ ἂν ποιοῦν ἑαυτοῦ τὴν ἀνατολήν. ἢ ὅτι ἐστὶν αὐτῆς ἡμεῖς ἢ οὐκ ἔστιν αὐτῆς ἡμεῖς.

Et vtrum eiusdem speciei omnis anima, an non. Si autem non eiusdem speciei, vtrum speciei differant, an genere. Nunc etenim qui dicunt quae querunt de anima, de humana sola seruari videntur.

COMMENTARIVS XII.

Inimē obscura est horū verborum sententiā; neq. longa opus est cōmentatione. Quartam continēt quaestionem, an omnis anima, siue partibilis ea sit siue impartibilis, eiusdē speciei sit in vniuersis omnibus, in plātis, in animalibus, & in homine; an diuersae prorsus. Et rursus si speciei differant, an sub eodem omnes genere cōtineantur, an generis etiam diuersi sint.

Philoponus autem nescio quo argumēto dixerit quaestionem hanc ex eo fuisse deductam, quod datū fuerat multas esse animas, non vnā, animatorum omnium. Nam neq. hoc antea quaesitū est, neq. datū aut acceptū: sed propositū dūtaxat cōsiderādū, an partibilis anima sit an impartibilis. Atq. huius ipsius propositionis alia fuit sententia, quam is interpret

credidit. Ex animatorum potius varietate sensibus ipsis manifesta deductam dixeris. Plātas enim, animalia, & homines animata esse, ex operationibus cognoscimus, quas in illis obseruamus, plurimāq. plātarū atq. animaliu varietatem animaduertimus de quorū animalib⁹ quaeritur, nū speciei aut genere differāt, an sola corporis mole cōformationēq. diuersa. Nō enim defuisse, qui cōpositorū diuersitatē dicerēt ex parte poti⁹ materiae, quā forme, prouenire; testatur Simplicius, argumēto sonorū, quos in tibijs audimus graues aut acutos; non quod diuersus sit inflans spiritus, sed quod propinquiora sint aut minus propinqua tibiae foramina: quod sanē ad materialem differētiam spectat. Quibus ille respondet, minimē specie differre grauem & acutū sonum, vt nec homo longus & breuis. At verius dixisset differre quidem specie, sicut albū & nigrum in colore, dulcē & amarū in sapore, & in ceteris simili modo sic enim in tex. 86. lib. 2. significabit Philosophus: differētiam tamē à forma iūm, nō à materia: siquidē sonus morūsq. aētis velut materia est; talis autē & talis sonus aut motus, velut forma. Tibia instrumentum ad efficientem causam pertinet, quae hoc & illo modo aērē mouet ac format: nam vbiq. instrumenta ad efficientē causam, cuius instrumenta sunt, reuocātur. Materia verō cōmūnis est, neq. distinctionis sed similitudinis & cōuenientiā causa. Distinctio est à forma, quae materiae aduenit vt actus & perfectio; aliāq. & alia forma cōmunitatem illā in alias atq. alias rerū distinguit species.

Itaq. formas quidē & animas, si proprie & accurate loquamur, speciei differre non dicimus, vt nec differētias: sed potius diuersa esse: speciei autē differūt ea, quae cōposita sunt integre, naturae ac species: forma animae, ac differentiae, principia sunt & causae cur differāt. Eiusdē namq. speciei ea dicimus esse, quae per eādem specialissimā formā aut differētiam cōstituantur, vt Socrates & Plato: ea verō differre specie & vnus generis esse, quae diuersam habēt formam aut differētiam propriā & alia quāpiam cōmūni cōueniunt, vt Homo & Equus. Quare cūm quaeritur, an animae speciei aut genere differant necne; nimirum quaeritur an animata faciant speciei aut genere differentia necne.

Quod verō Simplicius voluit, si animae sint eiusdē speciei, facultates quoq. speciei eiusdē fore, ex eo profectū est, quod facultates putauit re ab anima nō distingui. Sed minus omnino caute pronūtiavit. Quippe speciei distinctio non rei sed forte distinctioem significat. Et Philosophus, qui tria duntaxat animarum distinctit genera; quinque prorsus facultatum in lib. 2. commemorabit. Nam etsi ex anima principium omnes & originem trahant in eāq. sustententur, distinctionem tamen ex actionibus & obiectis, nō ex anima accipiūt. Quid verō absurdus dici potest, quā sensum & intellectum eiusdē esse speciei; siue absolute, si sentiens & intelligēs anima speciei nō differāt; siue certē in homine, in quo sola intelligens anima continetur. Cūm praesertim Philosophus longa oratione ostendens sit in 3. lib. intellectū à sensu differre plurimū.

Sanē hos scrupulos, inquit Themistius, diluere non est, nisi vninerta totius animae contemplatio adeatur. Quamob causam antiquiores Philosophos reprehēdit Aristoteles, quod de humana sola locuti essent: siue is Timaeus fuerit aut Plato, vt Alexander & Simplicius inquirēt, siue Democritus & alij, vt mauult Philoponus. Pro quibus etsi tel-

Compositum diuersitas ex materia ne an ex forma petatur.

Animae an speciei differant.

Facultates animae distinctio.

Veteris error de sola humana locuti anima.

quæ sua natura vniuersale nõ est (nihil enim minus fuerit, si vnũ numero animal sit) sed quatenus est in pluribus specie differentibus. Quæ verò hic dicuntur de animali, non de illo ait dici vt animal est & natura quæpiã, sed vt vniuersale. Nã propterea non absolutè dixit animal, sed adiunxit quod vniuersale. Hocq. ait aut nihil esse, quia propriè nõ est; cum esse vniuersale rem & naturã aliquam nõ significet. Aut posterius esse, quoniam est accidens rei atque ad naturam genericã accedens. Rẽ siquidem & naturã priorè esse oportet, quã id, quod illi accidit. Quare si est genus, animal esse necesse est: at nõ contra, si est animal, genus erit, quia vnicum indiuiduũ animal esse potest. Et sublata quidẽ sentiente substantia tollitur genus, quia quod non est, non potest esse in pluribus: at sublato genere nõ est necesse substantiam sentientem tolli, sed in vno potest subsistere. Itaque posterius interpretatur Alexander posterius re & natura, cui accidit esse genus & vniuersale. Alioqui ipsum animal est prius, si cum ijs, quæ in parte & sub ipso sunt, conferatur. Vno enim horum sublato nõ tollitur illud quod pluribus cõmune est: at si tollatur illud nullum eorum erit, quæ sub ipso sunt.

Ceterum neque altera hæc interpretatio conuenire videtur ijs, quæ ab Aristotele tractabantur. Quorum enim dũ agit nõ vna sit animæ definitio vel vnius generis, an plures vt specierũ plurium; loqui de accidente illo rationis, quod naturæ accidit, dum à nobis cognoscitur; animalq. vniuersale dicere aut nihil aut posterius esse. Definitio quippe non illius est accidentis, sed naturæ, cui accidit illud idèq. accidens. Equo quoq. Cani, Homini, ac speciebus singulis nõ minus, quã animalis ac generis, accidit: nec minus species, quã genus, aut nihil fuerit aut posterius; si ita libeat Alexandro verba illa interpretari.

Ergo verè Themistius, Philoponus, & Simplicius, hæc cõspectare dixerunt, vt generis ac speciei differentiam Philosophus doceat, vt intelligas non parum differre an animam vt genus an vt speciem definiendam suscipias, estq. sermo de specie infima, quæ non amplius in inferiores diuiditur species, sed de solis numero differentibus dicitur. Est autem differentia, quod species perfectam omnino & absolutam naturam significat, cui essentialis accessio amplius nulla fiat vt in rerum natura subsistat; sed per se ipsa in rebus cohæret. Nam etsi in diuiduis addatur materia accedatq. accidentia quã plura; species tamen & forma eadè est perfecte vltimò terminata & impartibilis essentia. At genus nusquam per se subsistit; quod terminata & impartibilis natura non sit: sed vt per specierum differentias determinatur, sic in speciebus duntaxat subsistit. Propterea aut nihil est, hoc est nusquam sine speciebus subsistit: aut posterius est, quã singularia, inquit Themistius; quia perfecte & sine specie spectatum notio est ex similitudine singularium collecta. Vel vt mauult Simplicius, posterius quã species; quoniam per speciei differentiam determinatur & specie consistit.

Quo loco ne Themistij sententiam fuisse putes vniuersalia nihil esse in rebus solãq. mentis cognitione consistere, nec aliud quidquam, quã mentis notionè ac conceptionè, significare. Statim enim de specie, quæ inter vniuersalia item numeratur, idem ipse subiugit: At species natura quædam esse amat & forma: nam ratio hominis, simul atq. iu-

gata materia est, homo fit. Nihil enim amplius addunt singularia, nisi existentiam & accidẽtia quã plura. Moxq. generali quæstione introducta, num genera & species & omnino vniuersalia naturæ sint in singularibus extra intellectum contentæ, an merè illius notionis ac cõceptiones, respondet ea videri quidẽ nudis notionibus proxima, at notionibus nudas non esse. Quoniã cum ex singulariũ collatione ac similitudine reponatur, in singularia & naturas euidẽtes ac solidas recidit. Nam neq. animalis notio substantia est animata sentiens, multòq. minus hominis notio potest animal esse rationale (notio enim omnis actionem intellectus & cõceptionè significat) sed singulares homines propriè animalia rationalia & dicuntur & sunt. Si quis enim hominẽ vnũ toto terrarum orbe cõstituat, nimirum tãc hominis definitio in vnus hominis rationem inclusa cõprehensãq. fuerit; quæ nimirum nunc in tota hominũ multitudinẽ cõtinetur. Hoc ipsum est, quod in scholis nũc eorum, qui sapiẽter Philosophatur, resonat, vniuersale formaliter & vt vniuersale est, quod de multis dicitur aut dici potest, in mète duntaxat esse, in rebus tamen extra intellectũ habere fundamentum, eiusdè naturæ cõmunitatem.

Nam & Alexander genus vniuersale tum natura cõstare dixit, tum vniuersalitate, quæ naturæ accidit, naturãq. vniuersalitate priorè esse, & Philoponus Animal vt genus vniuersale propterea posterius dici, quia in sola est mente, dum intelligitur: vt autem natura quædam est & substantia, quæ definiti potest, in rebus ipsis esse. Quin & Philosophus ipse plurimũ in locis vniuersale in rebus agnouit. Nam in lib. de Interpretatione cap. 5. rerum hanc partitionem fecit, vt quædam esse vniuersales diceret, vt hominem; quãsdã singulares, vt Calliam. Et in 1. de posteriori Analyfi tex. 5. vniuersalia priora esse & notiora natura, singularia sensu. Et tex. 43. vniuersale semper & vbiq. esse. Et tex. 25. nullum quidem esse vniuersale præter multa & à singularibus separatũ; necessarium tamen esse, si constare sciẽtia debeant, esse aliquid vnũ & idem in pluribus; & nõ homonymè solãq. voce cõmune. Non enim, inquit, erit vniuersale, si hoc non sit. Et in tex. 68. lib. 2. de Anima nõne dicitur esse eandem esse in aère, aqua, & cælesti corpore perspicuitatis naturam? Et in tex. 51. li. 7. Metaph. eandem animalis naturam esse dixit in omnibus speciebus. Quare in tex. 57. & in lib. 10. tex. 6. aduersus Platonẽ genera conficit & species & omnino vniuersalia à singularibus separata non esse, sed in illis ipsis existere: quippe quod cõmune est, in pluribus esse oportet. Et in tex. 45. lib. eiusd. 7. vniuersale definitur esse id, quod pluribus natura est aptum in esse. Et tex. 35. homo, inquit, & equus, & quæ ita se habet, in singularibus sunt; & vniuersale quidem ex forma & materia vniuersali cõstare, singulare autè ex vltima materia. Et tex. 39. Homo aut animal quod fit ex anima & corpore, dicitur vniuersale; quod autem ex hac anima & hoc corpore, singulare. Et li. 1. de Cælo, tex. 92. aliud est sphaera, aliud ænea sphaera; aliud Cælum, aliud hoc Cælum singulare. Et li. 1. Physic. tex. 76. aliud est fieri animal ex animali, aliud fieri hoc animal ex hoc animali. Et in proœmio Metaph. Medicus nõ sanat hominem nisi ex accidenti; sed per se Calliam aut Socratẽ: & 2. Physic. tex. 33. dum Polycleus est ex accidenti causa statũq. homo quoq. & animal, quæ in eo sunt, ex accidenti causè existunt. Nimirum sim,

si omnia persequat; si illud fuerit ad didisse; Philosophum ubiq. scientias docuisse non res singulas, sed vniuersas tractare; Harū enim cognitione delectatur & persicitur intellectus noster: dumq. sensus singulis occupatur, vniuersales quoq. & immateriales quatit. Et definitiones omnes, diuisiones, propositiones, ac demonstrationes rerum sanè sunt, non uocum aut notionum; etsi uocibus utamur ad promendas notions, quas de rebus mente formauimus: atque ut est in 1. Elench. li. c. 1. uocibus pro rebus utimur.

Vniuersalia non esse à rebus singulis separata.

Iidem tamen hi Peripatetici decreuerūt, nusquā hęc vniuersalia à rebus singulis separata subsistere. Quicquid enim in rerum vniuersitate subsistit, singulare est, & ut verè Boëtius scripsit in lib. de vniuersitate & vno, idè est quia vnum numero est. Nam propterea est, quia productum est: productiones autem omnes & actiones singularium sunt. Vnde illud; Primis interemptis substantijs vnā cum illis secundæ quoq. pereunt. Deinde vniuersalia essentialiter & in quid de singularibus non dicentur, si non in ipsis, sed ab illis seorsim essent.

Natura rerū tribus modis consideratur.

Ergo tribus modis natura qualibet, siue generis siue speciei, consideratur. Primum in rebus singulis. Deinde in mente à rebus singulis separata. Postremo percepta, quatenus essentialem attributorum conjunctionem ac definitionē significat: Sanè si r. accipiantur modo, singularis est; si altero, vniuersalis; si tertio, neq. singularis neq. vniuersalis, sed ad vtrumq. indifferens. Quippe & singularis fit, dum conditiones singulæ ad res singulas cōtrahunt; & vniuersalis, dum ab intellectu cognoscitur ut pluribus communis & apta de illis dici. Quod si per se singularis esset, nō quā fieri vniuersalis posset; sin autem vniuersalis; nunquā euaderet singularis. Quia quod per se conuenit, semper & ubiq. conuenit, illiūq. oppositum nec per se nec ex accidenti conuenire vnquam potest. Sola itaq. essentialia attributa significat, entisq. vnitatem habet transcendente, qua est indiuisa in se, hoc est non plures natura; & diuisa à quacunq. alia natura. Et entitas vnāqueq. seipsa est vnā, quia non est alia entitas, quā sua. Nullam verò vnitatem formalem, qua vel singularis vel vniuersalis dicatur. Ut autē existit in rebus singulis, sic sanè singularis est & numero multiplex: neq. speciei aut generis vnitatem nisi negatiuam habet; qua Socratem & Platonem dicimus vnā habere specie naturam; hominēq. & equū vnā genere; hoc est nō differentem ac diuersam. Atque hęc vnitatis negatiua fundamentum est veræ vnitatis formalis, specificæ aut genericæ, quæ mētis cognitione ac cōparatione accedente efficitur.

Quod & Alexandrum & Philoponum tradidisse cognosces, & pulchrè Themistij verba illa significauerunt; Sanè videntur genera & species nudis notionibus proxima; quæ tamen cum ex singularium collatione ac similitudine reponantur, in singularia & naturas euidentes ac solidas recidunt. Et Auerrois illa; Genera & species sunt res particulares extra intellectū, sed intellectus est qui facit in eis vniuersalitatē. Dum enim similitudinem eam & nō diuersitatem animaduertit, vnā esse in omnibus naturam pronuntiat. Ex qua demum rationis vnitatis cōsequitur illa relatio rationis ad illius naturæ inferiora, quam intentionem secundum logicā speciei aut generis & omnino vniuersalis appellamus. Neq. vniuersali huic, quod est in mente, respondet in rebus natura vlla vnā cōmunis multis; sed solū

inferiora illa cōfunde & indifferenter simul sumpta quoad essentialia & ut naturam habet vnā negatiuè cōmunem, hoc est nullius eorū propriā. Hoc enim distinguitur vniuersale ab indiuiduo vago, cui singularia respondēt ut singularia sunt, accidentibus & cōditionibus proprijs singulorum affecta. Ita vniuersalia materialiter sunt sanè in rebus ante mētis actionē: at nō actu à singulis rebus distincta; sed solūm potestate, qua mētē possunt ab illis abstrahi ac per se seorsim intelligi. Atq. in reb. omnia sūt singularia, neq. vlla est vnitatis actus realis & positua, nisi numerica, vnitatis verò speciei aut generis fundamentum dūtaxat est. Ideoq. pronūtiavit Philosophus, Animal quodd vniuersale aut nihil à rebus singulis distinctum esse, aut posterius esse. Neq. ad huius loci expositionem opus est plura de vniuersalibus dicere. Sed quod additur.

Vniuersalia materialiter sunt sanè in rebus ante mētis actionē.

TEXTVS.

ἐπιταξὶς ἢ καὶ ἐπὶ τῶν κινήσεων καὶ τῶν ὁρίων.

Eodemque modo & si quid commune aliud prædicetur.

COMMENTARIVS XV.

DVob. modis licet exponere. Aut generaliter de quocūq. vniuersali; siue illud prædicetur ut genus, siue ut species: ut quod de genere dictū est, vniuersè de vniuersali quouis affirmetur; illud, ut est vniuersale, aut nihil esse, aut post mētis cognitionem & abstractionem esse. Aut de solo Genere; ut quod de animali fuerat affirmatum, de alio quocūq. dicatur, quod eodē modo quo animal & ut cōmune genus, prædicitur. Si priorem sententiam accipias, eò spectabūt hęc verba, ut omnino difficile esse ostendant animæ definitionem inuenire, siue vna tanquā vnus generis, siue multiplex tanquā specierum plurium adferenda sit definitio. Quippe vniuersale quodlibet, siue genus sit siue species, aut nihil est aut posterius est.

Posterior tamen accommodata magis fuerit eum præsertim iam positum sit priora illa verba (animal autē quod vniuersale) eò pertinere, ut generis ac speciei differentia significata, intelligeretur non parūm differe an ut genus an ut speciem definire animam velis. Genera namque tenuiores particularium similitudines sunt, species clariore & expressæ magis. Species absolutæ naturæ sunt, quæ per se subsistunt totāque singularium essentiam continent; genera non nisi in speciebus consistunt, ad quas essentiali addita differentia contrahuntur. Et quamuis omne vniuersale aut nihil sit aut posterius sit; multò tamen magis genus, quā species: quoniam & communem & obscuriorem naturam significat, atque à singularibus speciei prius, posterius generis notio abstrahitur. Propterea haud parūm intererit, an ut genus an ut species definienda sit anima.

Atque hanc interpretationem multò magis confirmabit implicius, qui hęc verba de ijs intellectis quæ per prius & posterius ducuntur, quodq. de synonymo genere fuerat dictum, de homonymo quoque voluit affirmari. Etsi obscurior est synonymi generis, quā speciei definitio; multò magis ea fuerit, quæ homonymi futura sit.

Genera & species naturæ quælibet.

TEXTVS.

TEXTVS.

Επι δε ει μὴ τῶν αὐτῶν ψυχῶν, διημερεύει πῶτερον οὐδὲ ὄψιον πῶτερον τῶν ψυχῶν, ἢ τὰ μόρια, καλεῖται δὲ καὶ τῶν ὁμοιωσῶν, τὰ πῶτερον ἢ ὄψιον ἀλλήλων.

Rursum autem si non multa anime, sed partes; verum oporteat prius querere totam animam an partes. Difficile vero & hanc definire quam inter se diuersa sint.

COMMENTARIVS. XVI.

Sextam hic questionem proponi dixeris; quæ alteram partem accipit illius, quæ in tex. 7. proposuit, an omnes anime sint eiusdem speciei, an verò specie differentes genere solùm conueniant. Huius enim propositionis posteriori accepta parte in tex. 8. quaeritur, an si genus solùm commune habeant, definiendæ omnes sint iuxta communem generis naturam definitione vnica, an pluribus iuxta propriam singularum speciem. Nunc autem priorem partem examinat: queriturque an si plures non sint animarum species, sed omnium vnica, quæ plures duntaxat habeat partes; agendum prius sit de tota illa anima, an de partibus eius.

Cuius questionis dum rationem eam exposuerunt Themistius ac Philoponus, quod ex vna parte à toto inchoandum videat, quia totum notius est & manifestius, quam partes: ex altera verò simpliciores partes sunt, neque cognosci compositum potest, quin ea, ex quibus compositum est, cognoscantur: abusi videntur nomine partis aliaque prorsus acceptione vsurpasse, quam hoc loco liberit philosopho vsurpare. Partes namque facultates dici & ipse consentit Philoponus, & manifestum est ex consequenti sermone; quo rursum proponet, vtrum partes prius, quam operationes, & has, quam obiecta, querere debeamus. Facultates autem partes sunt, non compositionis, sed virtutis operandi: Et notiores ac manifestiores; tum quia posteriores & animam consequentes; tum quia per operationes sese produnt ac manifestant nobis. Itaque hæc potius fuerit questionis ratio, quod ex vna parte anima prior est velut principium & causa facultatum; nec sine ea cognosci satis facultates possunt: ex altera verò facultates notiores sunt ac manifestiores; ex quibus anima cognitionem colligere nos oporteat.

Dum autem iisdem Themistius ac Philoponus quaeri dicunt, an plures sint in nobis aut vniuersæ in animatis anima; verbis prorsus philosophi aduersantur, atque id in questionem vocant, quod ipse tanquam, datum accipit. Ait enim (si non multa anima, sed partes) quaeriturque, an prius de anima vniuersa, an de facultatibus eius agendum sit.

Iam posteriorem quoque huius cõtextus partem ad propositam questionem pertinere Themistius putauit; quasi reddatur ratio, cur si vna sit anima, quaerendum sit, an multa sint facultates: eaque sit ratio, quoniam difficile sit eas distinguere. Ego verò potius (quod & Simplicius subobscurè significauit) septimam questionem arbitror continere, quamnam partes aut facultates anime distinguantur ab alijs. Quare quod de animarum distinctione, si

plures sint, antea proposuit, an numero solùm distinguantur, an etiam specie; in facultatibus quoque difficultatem habere subiungit, vt quenam illarum distinctio sit, constituatur. Quamquam non tam quemadmodum, quam quenam eorum ab alijs distinguantur, quaerendum ait: an nutritrix ab auatrice & procreatrice, an sensus à phantasia, hæcque ab intellectu: & rursum an ratione sola, an etiam re & subiecto differant.

Simplicius autem generalem sententiam pronuntiauit, difficultatisque causam exposuit. Sententia est; In vno & eodem animali, siue Homo sit siue aliud quod vis, vnicam esse animam, & ided facultates omnes; quæ aut in vno aut in pluribus eiusdem speciei animalibus insunt; eiusdem speciei esse solam, ratione differre, eas vero, quæ in animalibus specie diuersis specie quoque differre, atque, inde speciei differentiam in animalibus peti: Quam sententiam pluribus examinare huius loci non est. In secundo tamen libro demonstrabitur verissimè dictum fuisse vnicam in viuentibus singulis in esse animam: facultatum tamen distinctionem non ex animabus; sed ex actionibus & obiectis ducendam esse, quod in commentario quoque duodecimo admonui. Et quamuis in his acceperit Simplicius facultates re ab anima non distingui, sapientis tamen Philosophi non est differentiam ex illis petere, quæ ex forma vbiq. petenda est, & ided ex anima vt anima est, vt non facultas. Quamquam nec satis intelligo quid illud sit, facultates eiusdem speciei esse, at ratione differre. Quid enim est ratione differre, nisi definitione ac forma differre: Quæ verò definitione ac forma differunt, specie sanè differunt. Quod si eiusdem speciei esse propterea dixit, quod idem re sit, improprie locutus est speciei quoque voce abusus.

Difficultatis potèrò causam eam proposuit, quod anima natura sit media, tum vna & multiplex, tum impartibilis & partibilis: quod vero medium est, extremi vtriusque videtur esse particeps & anceps, quodammodo natura. Verùm hæc Platoni magis consentirent, qui ex partibili & impartibili composuit animam, quam Aristoteli, qui simplicem Entelechiam esse voluit. Potior difficultatis causa fuerit, tum anima occulta essentia, tum obscura actionum & obiectorum cõditio, ex quibus facultates distinguere oportebit. Ceterum cum de his nihil nunc Philosophus affirmet, neque nobis quid quæ est affirmadum.

TEXTVS.

Καὶ πῶτερον τὰ μόρια οὐδὲ ὄψιον πῶτερον, ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν αἰῶν, τὸ πῶτερον ἢ τὸ ὄψιον, καὶ τὸ ἀσθητικόν, ἢ τὸ αἰσθητικόν, ὁμοίως δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν πῶτερον, καὶ τὸ ὄψιον, ἢ τὸ πῶτερον ἢ τὸ ὄψιον ἀλλήλων.

Et num partes prius oporteat querere, an actiones earum: velut intelligere, an intellectum; & sentire, an sensum. Eodem autem modo & in alijs. Si verò actiones prius, rursum quissam dubitabit, vtrum ne ante hæc opposita quaerenda sint: vt sensibile ante sensum, & intellectibile ante intellectum.

COMMENTARIVS. XVII.

Octaua hæc est questio, quæ duas omnino partes cõplectitur. Si enim de facultatibus prius,

quàm de essentia animæ agendum suscipiamus; quòd etiam anima facultatibus prior existat & velut earum principiu sit & causa; scientiæq. ex prioribus & causis procedat; facultates tamè notiores nobis sunt; estque intellectus nostri imbecillitati aliquid condonandum. In ipsarum tamen facultatum peruestigatione non absimilis oritur dubitatio, num de facultatibus prius (partes enim, vt iam diximus facultates dicit) an de illarum actionibus dicendum sit. Facultates quippe priores sunt & actionum principia; sed actiones facultatibus manifestiores nobis. Sentire namq. & intelligere notiora existunt, quàm sensus aut intellectus, quoniam operationem vnusquisque in seipso animaduertit; quid autem sit facultas illius principium, non facile assequitur. Sensituum autem pro sensu fuisse positum, intellectus nominatus declarat. Idem de vegetante, appetente, mouenteq. facultatibus atq. illarum actionibus intelligas. Sed intellectum & sensum tanquam præcipuas & optimas facultates cognoscentes, & idè intellectum primo loco, deinde, sensum nominauit.

De facultatibus prius an de actionibus.

Num de obiectis prius an de actionibus.

Rursum si de actionibus prius, quàm de facultatibus agendum constituitur; quæstio item fuerit, an de obiectis, de sensibili inquam & intellectu, prius agendum sit; an de actionibus sensone & intellectu. Iam enim sensituum & intellectuū sensus atq. intellectus actionem dicit, facultatem pro actione & principium pro effectu nominans. Quòd si quis homonymiam criminetur, dum antea sensum, deinde sensone Philosoph^o sensituiū appellauit, enim ab eo ipso satis superq. dilutum fuisse intelligat, dum quo sensu vocem vsurparet, vtrobiq. aperte exposuit. Primum enim de facultatibus & actionibus querens facultatis exemplum posuit sensituiū, actionis sentire. Deinde de actionibus & obiectis proponens, sensibile obiecti, sensituum actionis exemplo commemorauit. Ac rursum antea quidem sensituiū intellectum opposuit, qui manifestè facultatem significat, post autè sensituiū atque intellectuū sensibile & intellectu, obiecta circa quæ sensone nimirū & intellectu actiones versantur. Propterea que obiecta appellauit opposita, quòd ad actiones, quæ circa illa sunt, referantur, relatorumque more opponantur illis. Atque in hac posteriori quæstione fanè de obiectis prius videtur agendū: ferè enim, inquit Themistius, notiora sunt ea, quæ percipiunt sensum, quàm ipsa percussio, vt visibilia, quàm visio, & audibilia, quàm auditio, quoniam ita sensibus subijciuntur, addit Simplicius. Quare quod Themistius dubitando subiungit (fortasse autem intellectuilia, quàm intellectu) omnino affirmauit Philoponus secus intellectu habere, ignotūq.

An intellectuilia ignotius quàm intellectu.

intellectile esse, quoniam est supra nos: oportetque eū, qui intellectuilia cogniturus sit, prius scire quid sit intellectus. Nos quoniam nūc Philosophus nihil definitè loquitur, sed dubitationes proponit, de hac tota re cū illo ipso in expositione tex. 33. lib. 2. sententiā dicemus. Interim appostè magis Simplicius intellectuile duplex distinxit: vnum in sensibus contentum alterum, abstractum & separatum. Quorum hoc ignotius sit intellectuione, quoniam intellectu nostro superius est neq. ad illud facile attollit se intellectus noster: illud verò notius, dum intellectu corpus iunctus ad sensibilia propensius est, nec facile in seipsum actionemq. suam nisi ex aliorum intellectuione redit. Ita intellectus

nostri natura inter sensibilia & intellectuilia separata quasi medio loco constituta, ex sensibus intellectu in seipsum atque ex seipso ad separata intelligenda progreditur.

TEXTVS.

Εἰς ἃ δὲ ἔμνησεν ἡ δὲ ἡμεῖς χρῆσθαι ἐπὶ τοῦ διακρίσειν τὰς αἰτίας τῶν συμβεβηκότων τῶν εἰσῆς, ἀποφῶν τῶν μαθηματικῶν, οἷον τὸ δὲ δὲ, καὶ τὸ κενεπύλον, ἢ τὸ χρομμὸν ἢ δὲ πῶλον, πρὸς τὸ κενεπύλον ποσῶν ὁ ῥῥαῖς αἰτῶν ἡ γωνία ἡ γωνία αἰτῶν καὶ ἀνάπαιξι τῶν συμβεβηκότων συμβεβηκότων μετὰ μῦθος πρὸς τὸ εἰ δὲ ἡμεῖς τὸ δὲ δὲ ἢ πρὸς τὸν ῥῥαῖς ἀποφῶν καὶ τῶν ποσῶν αἰτῶν αἰτῶν τῶν συμβεβηκότων, ἢ τῶν ἀπῆντοι, ἢ τῶν πῆντοι τῶν καὶ αἰτῶν τῶν εἰσῆς ἢ τῶν πῆντοι πῆντοι ὅτι κενεπύλον.

Videtur autem non modo quid est cognoscere utile esse ad causas eorum, quæ substantiis accidentibus, cognoscendis, velut in Mathematicis quid rectum & quæ. curuum, aut quid linea & superficies, ad cognoscendam quorundem trianguli anguli aequales: verum etiam contra conferunt accidentia magnam partem ad cognoscendam quid est. Cum enim habuerimus rationem per phantasiam de accidentibus aut omnibus aut pluribus; tunc de substantiis quoque habebimus aliquid dicere quam optime.

COMMENTARIVS XVIII.

Sanè hunc sermonè Aueroës non semel dixit esse per se apertū ac manifestū. Ego vero magnam interpretem videt in illius expositione discordiam. Namq. Albertus & S. Thomas aliam adhuc difficultatem intellexerunt proponi: quam ex eo deducit Albertus, quòd præter facultates accidentia item propria cognoscere oporteat, quoniam ea quoq. ad cognoscendam essentiam nō parum cōferunt. Atq. S. Thomas ex eo, quòd definitio non essentialiū modò, sed & accidentalīū principiorū cognitionem requirit. Quippe essentialia differētia ignota sunt, earūmq. loco accidentaria in definitionibus vsurpamus, ex quibus essentialia cōijcimus. Ita ferè Latini.

Sed Græci non ita. Verum Themistius quidè superiorib^{us} hæc videtur subiungere, quasi admoneat nos Philosophus, non solū definitionem bonā accidentium item propriorum cognitionē facere, sed & contrā, horum cognitionem cōferre plurimum, tum ad notitiā substantiarū, tū ad definitionē colligendam. Philoponus autem methodum ait inueniendæ definitionis exponi, admonendo nō solū definitionē ad substantiaalia cognoscendam, sed proprietatum item cognitionem ad intelligendū quæ rei definitio sit, cōferre. Ac demū Simplicius copiè & abundantē cōparandę rationes dat, quæ propositę difficultates explieentur. Definitio nāque ad cognoscendas proprietates nos preparat, dum earum proponit causam, quæ essentia est: & rursum proprietates notiores nobis ad occultam essentiam cognoscendam preparat.

Ceterum optime Arabs mihi videtur hunc locū intellexisse. Dubitauerat enim Philosophus in superioribus quæstionibus, an à prioribus an à posteriorib^{us} incohandū esset, dū quæsiuit an prius de facultatibus an de actionibus, & versū, an prius de obiectis an actionibus agendū esset. Propterea nūc quasi

Et à prioribus & posterioribus scintillas progredi.

quali rationem dubitandi exponens adiungit, utrum procedendi modum scientiis vtilem atq. vsitatum esse. Si enim à prioribus atq. ab essentia cognitione ac definitione ducatur principium; dum accidentium propriorum, quæ demonstrari debent, exponitur causa; methodus hæc tum optima est ad accidentia illa cognoscenda & demonstranda; tum mathematicis familiaris, qui ut ostendant triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales, definitionem recti & curui, lineæ & superficiæ præmittunt; ex quibus trianguli proprietates & accidentia cognoscunt atq. demonstrant. Quamquam lineæ ac superficiæ definitiones exempli causa commemorata fuisse videntur: siquidem in illius proprietatis demonstratione nullus est illorum vsus, nulla mentio; ut apud Euclidem videas in trigesima secunda libri primi propositione. At vicissim accidentia quoq. conferunt plurimum ad cognoscendam essentiam & causam: Atq. ita ferè progredimur in naturalibus in quibus ex accidentibus sensui manifestis occultam essentiam & causam inuestigamus; analysi nimirum viuentes, atq. accidentia seu proprietates in eas omnes causas resoluentes, à quibus proficisci posse videatur. Dùm enim singulas examinamus atq. cù ea, cuius causam querimus, proprietate cõparamus; propriam tandem illius causam inuenimus. Cùmq. accidentia omnia propria aut certè pleraq. quæ sub sensum & phantasia cadunt, perfectè cognouerimus; tunc de substantia quoq. licebit nobis aliquid cum veritate dicere. Esti verò absoluta demonstratio ab essentia definitione ad accidentia, à causa ad effectum, à prioribus ad posteriora progrediatur: ferè tamen fit, ut quoniam accidentia, effectus, & posteriora notiora nobis sunt, cogamur intellectus imbecillitati aliquid dare, atq. à notioribus ad ignotiora & progredi, & ex accidentibus & effectibus essentiam & causam inuestigare, quibus inuentis certiore scientia ad accidentia & effectum regredimur.

Quæ dum Philosophus loquitur, etsi nihil hoc loco constituere velit, significat tamen posteriorè hanc methodum in animæ sibi explicatione tenendâ esse: tum quòd naturalibus ferè omnibus rebus tractandis cõmunis est: tum quòd obscurâ prorsus anime naturâ ita cogimur ex notioribus quætere.

Porrò causa diuersitatis huius procedendi in naturalibus & mathematicis, ea est apud Simplicium; quoniam Mathematicæ disciplinæ accidentia sola considerant, quæta & qualia, quæ sensui & phantasia nota sunt, neq. de vera & propria essentia agunt, ut est in tex. 44. li. 12. Metaph. (ea enim solius substantiæ est) immò ab ente quoque dicuntur abstrahere. Naturalis autè scientia substantiam item ac veram essentiam scrutatur; quæ sola mente ac ratione comprehenditur, estque ex sensatis inuestiganda. Itaq. à definitione & causa Mathematicus incipit, & ut est in tex. 68. lib. 2. Physic. ad ipsum quid reducit propter quid. Sed nec verâ definitionem aut essentiam vel causam habet, sed similitudine ac propositione quadam: neq. vbiq. sed primæ demonstrationes ex definitione & essentia ea sũt, ceteræ aut sensu notissimas propositiones accipiunt, aut ex vno accidente aliud ostendunt. Naturalis etsi ab accidentibus ordiatur, post tamen veras adfert definitiones, veras essentias, veras causas. Omnino ut ens in substantia & accidente nominatur, sic definitionem essentiam, causam, & demonstrationem in naturalibus & mathematicis dixeris. Idèòq. Simplicius essentiam

hoc loco non propriè, sed cõmuniter formam omnem, in quacũq. sit entis cathogoria, interpretatus est. Contrà Themistius & Philoponus accidentia non queuis, sed propria duntaxat intelligenda esse monuerunt. Nam & hæc cum essentia coniuncta sunt, & ostenduntur demonstratione. Quoniã tamè in tex. 2. lib. primi Physic. & tex. 10. libri septimi Metaph. vniuersè affirmavit Philosophus innatam nobis viam esse ex notioribus nobis ad notiora natura, disciplinãquæ omnes per minus nota natura ad magis nota fieri, propterea mathematicos intelligendum est ex definitionibus illis ac generalibus propositionibus docedi principium facere, quòd ex nobis quoq. notissimæ sint ac manifestissimæ.

Porrò non immeritò Philosophus accidentia dixit magnam conferre partem ad cognoscendum quid est. Quoniam non solum ex proprietatibus existentia essentia colligimus, quòd illa sine hac esse nõ possunt: verum etiã quid ipsa sit queque illius definitio. Quippe inter effectum & causam tum existentia nexus est, tum similitudo nature, qualèq. proprietates fuerint, talè colligimus essentiam esse, quæ illarum sit causa. Quo fit persapè, ut essentialè rei differentiam ignorates accipiamus in definitione proprietate quampiam, & quidè si liceat omnium primam, quæ absq. alterius interuentu ex essentia oriatur. Aut si proprietatem quoq. ignoremus, tot coniungimus accidentia communia, ut cum omnia simul alteri nulli conueniant, proprietatis locum habeant aut etiam esse essentialis differentia.

At qui fit, ut nulli rei essentia nisi ex accidentibus colligendo assequamur. Nimirum intellectus nostri cõditio id facit, qui cù corpore sensibilibus, cõiunctus liberè operari non potest; sed sensu actionem sequi atq. ex illis cognitionem suã cogitur medicari sensus autè accidentia comprehendunt. Vnde illud erit in 3. lib. Nunquã sine phantasmate intelligit anima, sed cù cõtemplatur, necesse est simul phantasma aliud intueri. Neq. prima notio mentis potest esse notio substantia solius absq. accidentis permissione. Sensus quippe offerunt accidentia: primam notio confusa est atq. ex accidenti & substantia permixta, quæ substantiam quidè sed accidentibus inuolutam nostra mens comprehendit: ut albi concretum ens, quòd obijcitur sensibus. At in albo sensus primus & per se percipit accidens, connotado substantiam, cui accidens inhaeret, mens verò primus & per se cõprehendit substantiam, secundum verò loco accidens, quo affecta & cõiuncta substantia est. Quare ut ab notione cõfusa, quæ substantia atq. accidentis cõgeries quædam concipitur, substantia & essentia rei nuda separet, ratio cõiunctione opus est, quæ ubi albedine, & id quòd albedine albescit, separet, alteri alteri aduenire & recedere, alteri se per manere, alteri alteri inhaerere, alterum per se coherere, & idèò alteri esse accidens, alterum substantiam, animaduertat. In qua sanè notionum separatione prior est accidentis notio: tum quòd à sensatis vel notioribus perpetuò mens nostra incipit: tum quòd separatio illa fieri per remotionem videtur, quæ remotis ijs, quæ sunt extranea essentia rei tandem assequimur. Cùmq. ex sensibus principium fuerit inuestigandi substantiam, æquum item est, ut accidentibus remotis propria illius notione vltimò consequatur. Ita & cognitio substantia definitioq. essentia colligenda ex proprietatibus est, & accidentia propria verè pronuntiauit Philosophus magnam conferre partem ad cognoscendum quid est,

Accidentia ut conferant ad cognoscendum essentiam.

Cur ex accidentibus querenda substantia.

Prima notio notio qualis.

Ut substantia notio à notione accidentis separetur.

Mathematicæ demonstrationes qualis.

Naturalis quales.

Non circulum, sed regressum in se esse.

Verum enim verò cum affirmaverit quoq. quid est ad accidentia cognoscenda vile esse, ob ambulatione quandã & circulum fatetur esse Themistius. At duobus modis respondeat Philoponus. Primum quidẽ non eadem esse accidentia, ex quibus definitio colligitur, quaque rursus ex definitione ostenduntur. Definitio namque ex perspicuis & manifestis colligitur accidentibus; quæ autem manifesta non sunt, ex definitione ostenduntur. Deinde verò eadẽ quidẽ esse accidentia; nõ ad idẽ tamen regressum fieri. Quoniam ex accidentibus hæc esse collegimus huius rei definitione, at ex definitione nõ ostendimus accidentia esse (hoc enim est notũ) sed cur sint. Sanẽ Philosophũ de eisdẽ accidentibus loqui manifestũ est. Posterior autẽ respõsio tũ Aristotelis consentanea est, qui propterea nec circulum faceret, quẽ in analyticis ostenderat in scientijs locum nõ habere, nõ absolutẽ dixit definitione vile esse ad accidentiũ cognitione, sed ad cognoscendã causam cur ea substantijs insint: vt nimirum definitione inuenta confici demonstratio possit, qua cur insint ostendatur, quod sensu antea nõ cognoscatur. Tũ omnẽ tollit difficultatẽ, quoniam non est regressus ad idẽ, sed ad aliquid aliud quod ignorũ antea erat: & vtraq. ratiocinatio ex notioribus ad ignotiora procedit. Nã in 1. quoq. Phys. li. tex. 1. Scientiã cognitione ex causis ducendã esse asseruit idẽ Philosophus; & mox in tex. 2. & 3. eas ex notioribus nobis inuestigandas esse: eodẽq. modo ex accidentibus notis inuestigatur definitio, rursusq. ex ea inuenta tanquã ex causa accidentiũ scientia instituitur.

TEXTVS.

Polone idã modũ dicitur nõ dõpõ, nõ rĩ dõpõ.

Omnis namque demonstrationis principium quid est.

COMMENTARIVS XIX.

Causam quidem exponit cur definitio conferat plurimum ad accidentia propria cognoscenda: sed simul causam quoq. cõplectitur, cur ex proprijs accidentibus manifestis essentia definitio sit perquirenda. Demonstrationis enim principium definitio est, demonstrationeq. proprietates scientiaria ratione cognoscimus atq. essentia inesse ostendimus. Itaq. tũ ex definitione proprietates cognoscuntur, tum ex proprietatibus definitio antea inuestiganda est, vt mox ex inuenta definitione demonstrantur. Digressio prima. De medio Demonstrationis.

Essentia & definitio duobus modis considerari.

Sed etiã atq. etiã considerandũ est quod ait, Demonstrationis omnis principium esse quid est. Hoc nimirũ est medius terminus, qui tanquã ratio cõiungẽdorũ extremorũ quæritur. Ideoq. aliquid esse debet, quod sit causa cur maius extremũ insit minori. Essentia rei principium est & causa suarũ proprietatum: duobusq. modis consideratur: tũ in se, vt suos gradus essentielles dicit, tũ per ordinẽ ad proprietates; quarũ principium est & causa. Et definitio quoq. quæ essentia explicat, tum consideratur vt definitio est & essentia per se spectatã indicat, facitq. cognoscere quid res sit, tũ vt continet causam, cur illi proprietates insint.

Demonstrationis maiorem definitionem.

Ergo definitio, non vt est definitio, sed vt proprietatis maiorisve extremi causa, demonstrationis mediũ fuerit. Demonstratio namq. mediũ querit, quod sit causa, quia quod demonstratur, oportet scire per causam; & scire est per causam co-

gnoscere: per causã in quã non modò cognitionis, sed etiã rei, quia debet esse causa, ob quã res sit; hoc est causa prior natura, & quæ producat re: & causa propria & adæquata, quia hæc sola est, per quã res est & cognoscitur necessariò esse; & sola potest facere propositiones vniuersales esseq. definitio; cũ definitio ex proprijs cõstet & cũ re definita reciprocetur, hocq. Philosophus voluit, cũ in 1. lib. de Posteriori Analyti tex. 1. 8. & 11. idem dixit esse quid & propter quid; & in omni quæstione quærit mediũ, atq. ex omni causarũ genere confici demonstratione posse. Hęc enim omnia demonstrationis mediũ ostendunt esse causam vt est causa. Deinde si in demonstratione soluitur quæstio cur res sit, sane qui quærit cur res sit, causã querit. Quare cũ in demonstratione accipitur definitio, non accipitur vt explicat quid & est definitio (illud enim alia est quæstio, quã cur sit, hæcque diuersum à demonstratione instrumentum, quod in prima mens functione versatur) sed vt indicat causam cur sit.

Demonstrationisq. obiectũ proprietatis est, quæ per aliquã causã subiecto inest, per eamq. demonstrari debet: causa verò essentia est. Quod sit, vt supẽ in demonstratione definitio tota nõ accipitur, sed ea sola pars, quæ proprietatis est causa: quoniam nõ accipitur vt definitio, sed vt causa. Si enim acciperetur vt definitio, acciperetur tota: & aut acciperetur definitio proprietatis aut definitio subiecti: vtraque verò explicaret quidem quid proprietatis sit, quidve subiectũ, at neutra proprietate inesse curve insit ostenderet. Dũq. in 2. norato lib. eorũ exemplũ adfertur, in quibus idẽ est, quid & propter quid, & in quibus dũ cognoscitur, quid, cognoscitur etiam propter quid, exemplũ semper adfertur, quod rei causam cõtinet: quia nimirũ definitio si demonstrationem ingrediatur, eatenus tantũ ingreditur, quatenus est causa. Non in quã causa subiecti, sed proprietatis: quippe proprietatis nõ subiecti queritur causa: quæ sitũq. proprietatis est subiecto inherens, & mediũ est quæriti medij: & in tex. 8. & 2. 5. eiusdẽ libri mediũ dicitur esse ratio, id est, causa maioris extremi: atq. in hoc ipso tex. 11. cuius nũc interpretatione facimus, illud ipsum quid asseritur demonstrationis esse principium, quod vile esse dixerat ad cognoscendas eorũ causas, quæ substantijs accidunt. Essentia enim vt est causa, cur proprietates insint subiecto, demonstrationis mediũ est: vt autẽ proprietates, accidens est & velut illud aliquid, sic essentia cognitio ad cognitione quoq. nature proprietatis non parũ habet momenti. Vtrumq. definitio præstat, alterum vt causa, alterũ vt definitio.

Itaq. perfectæ demonstrationis mediũ fuerit efficiens causa aut etiã finalis: siquidẽ ad ostendendã proprietate adhibetur definitio essentia vt causa illud efficiens est, aut finalis. Potius tamen efficiens. Nã etiã subitãta dicatur esse accidentiũ finis, & essentia proprietatum, quatenus tamen in demonstratione accipitur vt mediũ efficiens potius est: quod ea sit, propter quã proprietates insint. Eiusmodi tamẽ efficiens causa est, quæ formalis quoq. sit comparatione subiecti, & quoq. etiam modo proprietatis, dũ & plurimũ cõfert ad cognoscendũ quid proprietatis, & per illã proprietates definitur.

Etenim quã diuersa est naturarum cõditio, tam diuersæ definitiones existũt. Naturarum prima est substantia, quæ vt est per se & propter se, nec vllã habet essentia suæ aut existentia causam, sic abq. vllõ extrinseco definitur ex proprijs. At accidẽs cũ eiusmodi naturã habeat, quæ alterius quidpiã sit &

Demonstratio non potest dici quæ causa.

Demonstratio subiecti accidentis quæ.

in altero